

SENZORY a MIKROSYSTÉMY (SaMS)

*charakteristika predmetu
(s dôrazom na časť ÚAM [ÚRPI])*

Charakteristika predmetu: 1.roč. IŠ štúdia, št. prog. *Aplikovaná mechatronika*, predmet *Senzory a mikrosystémy*, 3/2, ZS, s/z

Aktéri: prof. Tvarožek, *KME* - garant

Šturcel, Drahoš (*P, CV*; D 515, D512) – *ÚAM*

P - streda, 13.00, C802;

Cv – Drahoš – *ÚRPI*

Cv – D520, prvých šesť + 7. až 9. SAV.

Organizácia (ÚRPI) :

Prednášky : prednes kombinovaný, tj. dataprojektor, tabuľa-krieda, riadený dialóg (čas, prestávky?)

Cvičenia (ÚRPI) : D520, D521, učebňa Siemens → D 422

Priebežná kontrola vedomostí : test 1x v rámci cvičení

Skúška : 60/30 bodov, (*Cv* - max. Y/Xb.) **Drahoš**

Literatúra (Šturcel): odborné periodika, doporučená *-na ďalšej fólii!!!*

Charakteristika predmetu SaMS

Obsah predmetu

časť ÚRPI (technika AUT)

Kybernetika, riadenie, automatizácia; mechatronické systémy (MS), senzory a mikrosenzory fyzikálnych veličín, inteligentné meracie členy; matematické členy RO, regulátory, priemyselné regulátory; akčné členy (miniatúrne) neelektrických veličín v MS; komunikačné podsystemy v AUT, MS, MEMS a mikrosystémové technológie.

Mechatronika je súčinná kombinácia mechaniky, elektroniky a softwarového inžinierstva. Účel tohto medziodborového inžinierskeho smeru je štúdium automatov z inžinierskeho pohľadu a slúži na riadenie vyspelých hybridných systémov.

časť Tvarožek, ale aj ÚRPI

Špecifiká mikrosystémov: mikrosenzorov a mikroaktuátorov. Mikrosystémy pre snímanie: zrýchlenia (akcelerometre), polohy a smeru pohybu (gyroskopy), rýchlosti pohybu a prúdenia (Dopplerovské systémy), IČ žiarenia (detektory pohybu osôb). Senzorové mikrosystémy pre automobily -- vybrané príklady aplikácií. Moderné trendy vo vývoji senzorových mikrosystémov: inteligentné materiály a štruktúry; multisenzorové mikrosystémy s neuro-fuzzy spracovaním signálov.

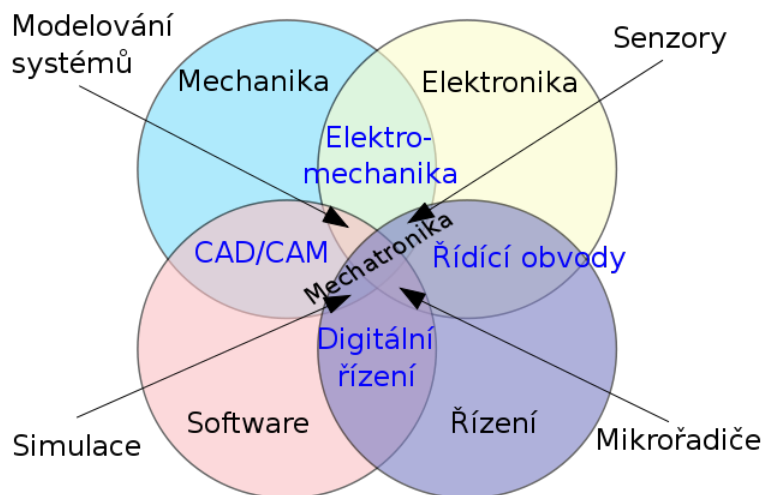
Charakteristika predmetu SaMS

Mechatronika je součinná kombinace mechaniky, elektroniky a softwarového inženýrství. Účel tohoto mezioborového inženýrského oboru je ***studium automatů*** z inženýrského pohledu a ***slouží k řízení vyspělých hybridních systémů***.

Inženýrské studium mechatroniky typicky zahrnuje **matematiku, mechaniku, návrh součástek strojů, termodynamiku, teorii obvodů, elektroniku, telekomunikace, teorii řízení, zpracování signálu, energetiku a robotiku.**

Přínosy mechatroniky jsou možnost realizování dosud **nemožných funkcí zařízení, snížení ekonomických požadavků na zařízení a multifunkčnost zařízení navrhovaného mechatronicky.**

Po odbornících mechatroniky jsou požadovány znalosti širokého spektra oborů a systémové myšlení. Nezbytná je schopnost týmové práce se specialisty z jiných oborů.

Mechatronika je synergie několika původně samostatných technických oborů.

Podrobnejšia osnova SaMS na š. rok 2013/14 Šturcel (prvá časť semestra, 6x prednáška, 6xcv +3SAV)

Šturcel, Drahoš

Vymedzenie predmetu disciplíny. Riadiace systémy výrobných, mechatronických a automobilových zariadení (VMaZ), ich funkcie, štruktúry, prvky a podsystémy na rôznych úrovniach, systémy sledovania riadených procesov.

Stručné opakovanie z SSA → Informačný podsystém VMaZ. Analógový merací kanál → snímač, merací prevodník, merací člen a kanál; výstupné signály, ich prenos a vetvenie signálov. Číslicový merací kanál, úplný AD prevodník. Metrologické a prevádzkové vlastnosti jednotlivých prvkov a celého meracieho kanálu MS, Normy v AUT. *skriptá SaP*

Meracie členy neelektrických procesných veličín (klasické a mikro) : teplota, mechanické veličiny: tlak, sila, krútiaci moment; prietok kvapalín a plynov; poloha, vzdialenosť, rozmer, rýchlosť, zrýchlenie, vlhkosť plynov a tuhých látok, *skriptá SaP*

Funkcie a vlastnosti technických regulátorov (R), mikropočítačová univerzálna jednotka, riadiace algoritmy, vstupy, výstupy. Akčné členy (AČ) neelektrických veličín vo výrobnom procese, tekutinové energetické obvody, konštrukčné usporiadania a pohony v AČ, druhy regulačných orgánov (RO), miniatúrne akčné členy.

Distribuovaná inteligencia v VMaZ, pripojenie prvkov na číslicovú zbernicu (normovanú a proprietárnu). Inteligentná automatizácia, vnorené (embedded) systémy, inteligentné meracie a akčné členy.

Trendy v mechatronickej technike, mikrosystémové technológie, mikrosystémová technika a nové AUT prvky, mikrosystémové technológie a MEMS, používanie MEMS technológií v automatizácii a priemysle, systémová integrácia automatizačných prvkov a podsystémov.

Priemyselné komunikačné zbernice (prehľad). Zbernice Profibus DP a Profibus PA vlastnosti a aplikačné oblasti (automobilový priemysel , IMČ, ...). **Št. 5x**

Priemyselné komunikačné systémy na báze Ethernetu (prehľad). Reálny čas (RT) a isochrónny reálny čas (iRT) pre riadenie priemyselných procesov so systémom Profinet. **D. 1x**

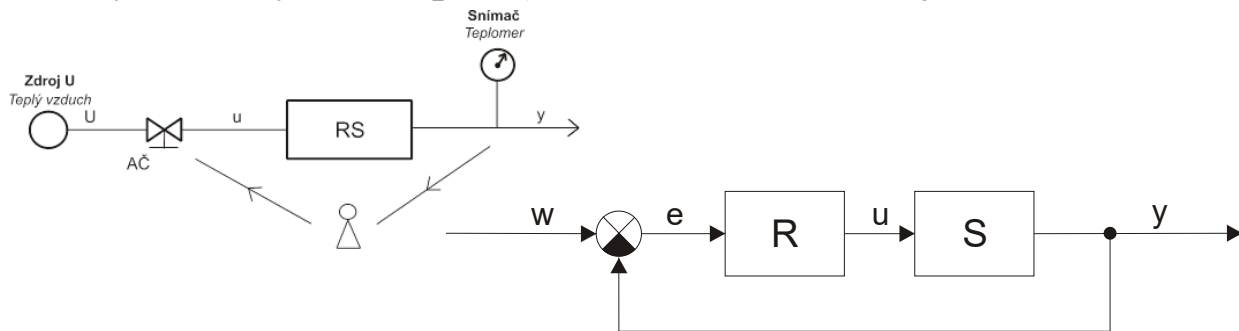
Kybernetika (*cybernetics*) – veda, ktorá spája teóriu riadenia a komunikácie v strojoch a živých organizmoch

Kybernetický systém (procesná úroveň):

- je to systém so schopnosťou cieľovo–orientovaného správania sa, to znamená že je schopný **riadenia**

- **cieleným pôsobením** na daný systém sa dosiahnu požadované **vlastnosti, hodnoty a výstupy** z daného systému

Ak chceme automatizovať, riadiť daný systém, nutne potrebujeme mať základné poznatky z rôznych vedných disciplín (Elektrotechnika, Strojárstvo, Informatika,...).

Automatizácia:

nahrádzanie manuálnej aj duševnej práce (priame ovládanie, riadenie strojov) človeka strojovou prácou

Riadenie:

-vedomím pôsobením na daný systém sa dosahujú požadované vlastnosti, hodnoty, výstupy z daného systému – **cielené správanie** riadeného systému; -charakteristické pre riadiaci proces je získavanie, prenos, spracovanie, využitie, **uloženie a odosielanie informácií**

Nie každý systém je **kybernetickým systémom**, čiže je riaditeľný.

- čo riadiť, dá sa to riadiť? – Teória informácie, Teória systémov
- ako riadiť? – Teória automatického riadenia
- s čím riadiť? – **Prvky riadiacich systémov (PRS), SaMS úvodná časť...**
- ďalšie vedné odbory a disciplíny – Matematika, Fyzika a iné

Automatizácia výroby a informačné technológie výrobného podniku

Mechanizácia – 19. a začiatok 20. storočia, nahradzovanie manuálnej ľudskej práce strojovou prácou (mechanizmami), **riadenie** strojov vykonáva **človek**

Automatizácia na procesnej úrovni (prvky riadiaceho systému spojené s technológiou, tj. MČ, AČ, REG), predstavuje **proces**, pri ktorom sa riadiaca a kontrolná činnosť človeka nahrádza strojom (**regulátorom**) konštruovaným na tento účel

Automatizácia - priemyselná automatizácia: samočinné riadenie výrobných strojov, liniek a procesov s využitím **teórie automatického riadenia** (matematických a inžinierskych metód) pri použití **elektroniky a výpočtovej techniky** na zber údajov z riadeného procesu, na ich prenos, spracovanie a využitie, napr. na akčný zásah v riadenom systéme

Automatické a automatizované systémy tvoria súčasť aj napr. **dopravných prostriedkov**, domácich spotrebičov, spotrebnej elektroniky a začínajú sa uplatňovať aj napr. v poľnohospodárstve a ďalších odboroch

Automatizácia a informatika sa dnes spájajú do jedného nedeliteľného celku nielen vo výrobnej jednotke – podniku (**ITVP a PCS**), ale aj v širšom kontexte

Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Riadenie - činnosť na zabezpečenie vopred predpísaného cieľa v rámci riadeného systému. K tomu sú vytvorené technické a programové prostriedky (**RS**), ktoré na základe hodnotenia a spracovania informácií získaných o objekte riadenia, o jeho stave, ale aj na základe vplyvov okolia na tento objekt, zabezpečujú jeho riadenie (*realizácia riadiacich algoritmov riadenia*), tj. **dosiahnutie cieľa riadenia**

Riadený systém, tj. **výrobný proces** predstavuje pasívny člen vzhľadom na jeho riadenie, **riadiaci systém** je aktívny prvok, ktorý zabezpečuje riadenie a kontrolu **riadeného systému**

Ak celý **výrobný proces** prebieha bez účasti človeka ide o **automatický riadený proces**, ak v **štruktúre RS** sa aktívne zúčastňuje aj **človek**, potom možno hovoriť o **automatizovanom výrobnom procese (VP, asistenčné služby v automobiloch)**.

Terminológia!!!!

Poznámky z praxe

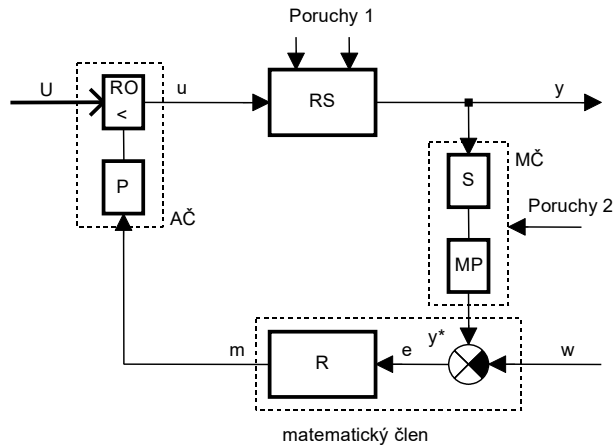
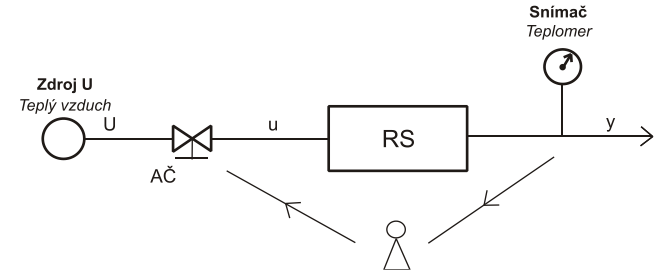
Cieľ automatizácie predstavuje *dlhodobé, bezchybné, spoľahlivé a bezpečné* vykonávanie *riadiacich funkcií (hlavný cieľ)* a skoré rozpoznanie a lokalizácia vzniknutých *závad* alebo *havárií*, skoré predvídanie ich *hrozieb*, ale aj plánovanie *údržby* {úloha *technickej diagnostiky* a *bezpečných systémov (spoľahlivosť a bezpečnosť RS)*}.

Pre automatizáciu je typické, že sa nezaobíde bez *náročnej teórie*, ani bez *precíznych technológií*, ani bez *kvalifikovanej inštalácie, obsluhy a servisu*. Vyžaduje *vysokú kvalifikáciu* na všetkých stupňoch, od vývoja, cez výrobu komponent, riadiacich systémov a softwarových produktov, až po ich nasadzovanie a prevádzkovanie v praxi. Typickým rysom automatizácie je veľká *dynamika vývoja* a *rýchlosť inovácií*. Prvky a systémy, ktoré dnes považujeme za špičkové a moderné budú o niekoľko rokov zastarané a obtiažne použiteľné. Automatizácia ponúka *rôznorodé pracovné príležitosti* s možnosťou *uplatnenia tvorivých schopností* – ale vyžaduje vysokú *kvalifikáciu*, náročnú *prípravu* a *celoživotné štúdium*.

Riadenie, regulácia

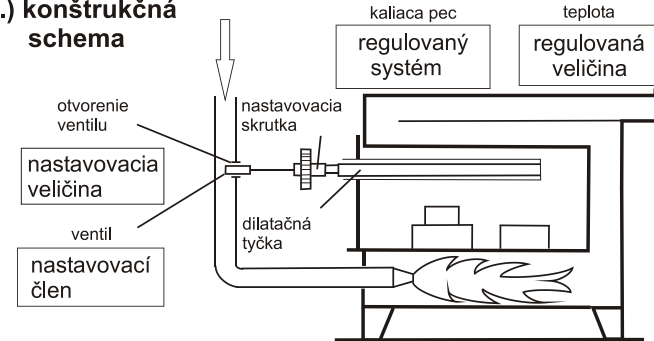
Regulácia – regulačný obvod:

- uzavretá štruktúra riadenia – Closed loop (uzavretá slučka)
- riadenie so spätnou väzbou
- typické pre reguláciu je riadenie riadenej veličiny na konštantnú hodnotu, napr. teplota v miestnosti, výška vodnej hladiny, poloha piestu a iné

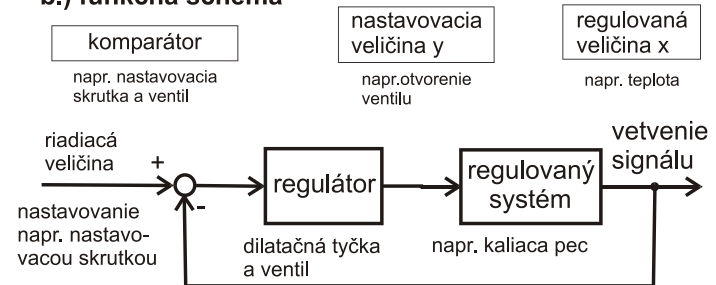

RS - riadená sústava	y - riadená veličina
MČ - merací člen	y* - odozva meracieho člena
S - snímač	w - žiadaná (riadiaca) veličina
MP - merací prevodník	e - regulačná odchýlka
R - regulátor	m - opravná veličina
P - pohon	u - akčná veličina
RO - regulačný orgán	U - zdroj energie
AČ - akčný člen	Poruchy 1 - poruchy v riadenej sústave
	Poruchy 2 - poruchy v meracom člene (nepresnosť)

a.) konštrukčná schéma

b.) funkčná schéma

Automatizácia - história

Riadenie, regulácia

z normy

Spojité spätnoväzobné riadenie (continous feedback control) - typ riadenia, pri ktorom sa spojitou v čase meria referenčná (žiadaná) a výstupná (regulovaná) premenná a z nich na základe zákona riadenia generuje akčný zásah ako spojitá funkcia. Pri spojitom regulátore možno nastaviť akčnú veličinu na ľubovoľnú hodnotu z rozsahu $\langle u_{\min}, u_{\max} \rangle$.

Automatický režim (automatic operation) – prevádzkový režim, počas ktorého sa vykonávajú funkcie riadiaceho systému automaticky bez zásahu človeka.

Snímač, resp. senzor, resp. detektor (sensor, detecting device) – citlivá časť meracieho zariadenia, ktorá pôsobením meranej fyzikálnej alebo inej veličiny generuje ďalej spracovateľný signál, ktorý je úmerný danej veličine.

Merací člen (measuring transmitter) – upraví vstupnú veličinu podľa požadovanej závislosti a v zadanom rozsahu na výstupnú veličinu. Výstupnú veličinu predstavuje signál normalizovanej (unifikovanej, dohodnutej) hodnoty.

Spojité člen, regulátor (continuous controller, PID-element) – matematický člen riadiaceho systému, pri ktorom výstupná veličina je spojitou funkciou vstupnej veličiny. Najčastejšia štruktúra spojitého regulátora býva typu PID a pri vhodnej voľbe štruktúry regulátora a parametrizácii jednotlivých zložiek združený regulátor PID pracuje bez trvalej regulačnej odchýlky a možno ho hodnotiť ako najčastejšie používaný spojitý regulátor.

Akčný člen (manipulated element) - technické zariadenie, ktoré prenáša výstupný signál z regulátora do regulovanej sústavy (akčný zásah), tj. mení hodnotu nejakej technologickej veličiny podľa hodnoty výstupu z regulátora.

Cvičenia SaMS na š. rok 2012/13 Drahoš (prvá časť semestra, 6xcv+3SAV)

Drahoš

Úvod a poučenie. Statické, dynamické a prevádzkové vlastnosti automatizačných prostriedkov: norma SNT EN 60770, individuálne zadanie výpočtu chyby merania.

Eliminácia poruchových veličín a nelinearít v meracom kanáli. Meracie prevodníky (MP) a inteligentné MP, prúdová slučka 4...20 mA (ASIC). Inžinierské výpočty prevodu fyzikálnych veličín (T, P, H, L, F...), individuálne zadanie výpočtu.

Tenzometrické snímače deformácie, sily, momentu a váhy.

Mikrosystémové akčné členy (AČ) zo smart materiálov: Návrh a aplikácie aktuátora SMA (zliatina s tvarovou pamäťou), demonštrácia lineárneho piezoaktuátora (Kľúčik).

Inteligentné senzory teploty a tlaku. Konfigurácia, parametrizácia, meranie a regulácia na priemyselnej zbernici Profibus.

Testy 50 min. (esenciálne otázky a výpočty). Moderné automatizačné prostriedky na demo pracovisku: 3 komunikačné systémy, PLC, RIO, IMČ prietoku a výšky hladiny,... 50 min. **(polovica semestra)**

7. až 9. SAV.

10. až 12 Mikroelektronika.

Odborné periodiká - knižnica FEI

Technisches Messen (D); Sensors, Peterborough (USA); Automatizace, Praha *
(CZ) <http://www.automatizace.cz/>; AT&P Journal, Bratislava (SK)
<http://www.atpjournal.sk/>; AUTOMA, Praha (CZ), <http://www.automa.cz/>

Doporučená

- 1.Šturcel, J.: Snímače a prevodníky. STU Bratislava, 2002, ISBN 80-227-1712-6
- 2.Šturcel, J.: Prvky riadiacich systémov, časť Meranie neelektrických veličín. STU Bratislava 2004, ISBN 80-227-2120-4, (apríl 2005 - priložené CD, rozširujúce materiály)
- 3.Katalógy firiem LDM (CZ), Emerson, Landis&Staefa, Honeywell, Foxboro, Siemens

Odd. technických prostriedkov priemyselnej informatiky (Šturcel)

- ŠTURCEL, J. MIŠEJE. M.: *Signal Processing in Smart Sensor Systems*. In: Journal of Electrical Engineering. Vol.54, No. 5-6 (2003), - pp. 154-159. (in English)
- ŠTURCEL J., KAMENSKÝ M.: *Function approximation and digital linearization in sensor systems*. In.: ATP Journal Plus č. 2/2006. (in English)

INFORMAČNÉ TECHNOLÓGIE VÝROBNÉHO PODNIKU

*výrobné podniky, informačné systémy podnikovej a prevádzkovej
úrovne riadenia*

Globalizácia a konkurencia

Výrobné podniky a súčasné požiadavky na efektívnu produkciu

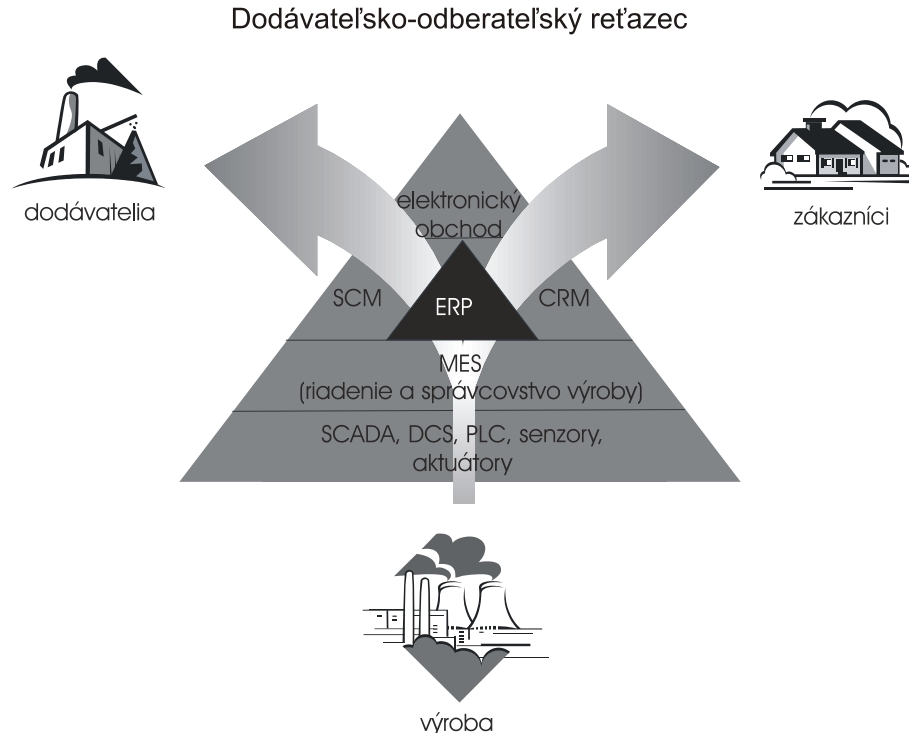
- **globálna konkurencia, náročnejší zákazníci, dodávateľské reťazce (*Supply Chain SC*), spájanie do sieťových produkčných štruktúr, tj. aj **dodávateľa** a **zákazníka** ako súčasť produkčných systémov (*Supply Chain Management – SCM*)**
- **riadenie dodávateľských reťazcov** od prvého subdodávateľa cez výrobu a distribúciu až po konečného zákazníka, **optimalizovanie ich činnosti** (modely a optimalizačné techniky, RT):
  - ✓ *riadenie materiálových a finančných tokov*
  - ✓ *vyhľadávanie optimálnych podmienok pre produkciu na základe požiadaviek zákazníka*
  - ✓ ***dynamický proces:** flexibilné prispôsobovanie neustále sa meniacim vnútorným a vonkajším parametrom*

Informačné systémy podnikovej úrovne riadenia

Vrcholové riadenie podnikových činností *ERP* – *Enterprise Resource Planning*

Systém riadenia výrobného procesu *MES* – *Manufacturing Executive System*

Systémy automatizácie výroby a riadenia procesov *PCS* - *Process Control Systems (DCS, SCADA, PLC, ...)*

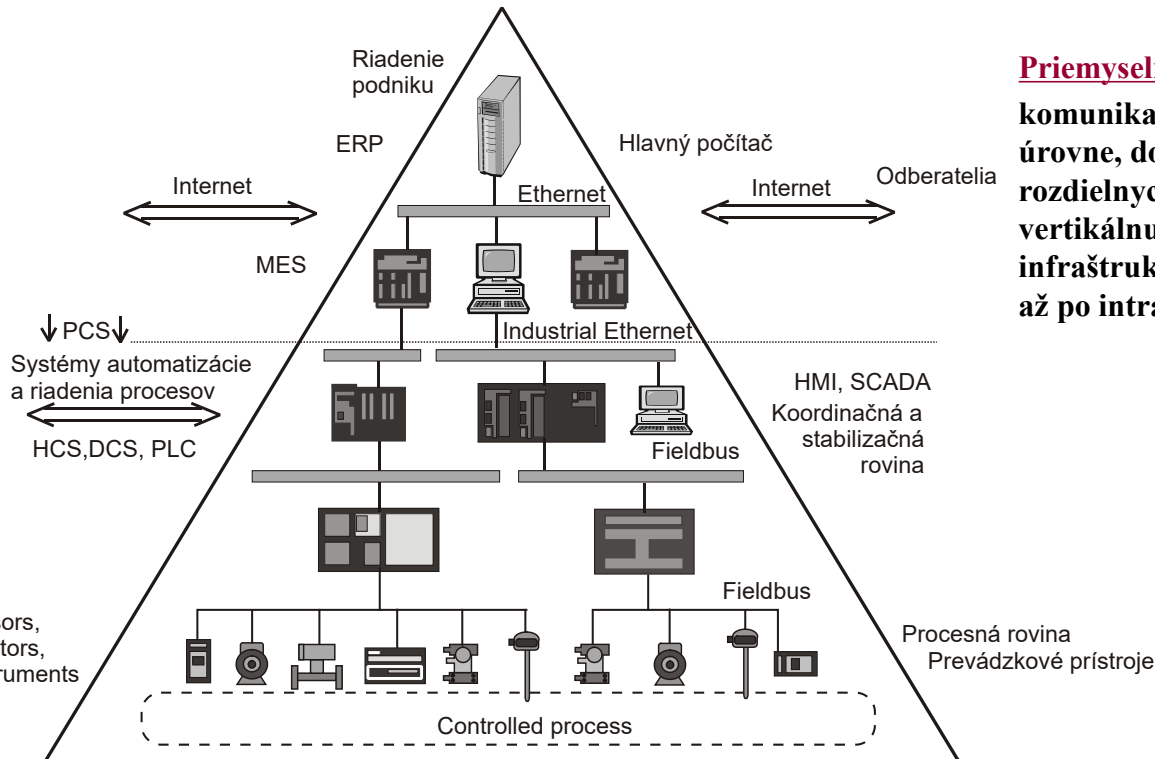
Celopodnikový informačný systém *EPM* – *Enterprise Production Management*

CRM – *Customer Relationship Management*, **správcovstvo vzťahov so zákazníkmi**, *SCM* – *Supply Chain Management*, **riadenie dodávateľských reťazcov**, *SCADA (HMI)* – *Supervisory Control and Data Acquisition*, **systémy sledovania a riadenia procesov**

Automatizácia výroby a IT a RS výrobného podniku

Vrcholové riadenie podnikových činností **ERP** – *Enterprise Resource Planning*
 Systém riadenia výrobného procesu **MES** – *Manufacturing Executive System*
 Systémy automatizácie výroby a riadenia procesov **PCS** – *Process Control Systems (DCS, PLC, ...)*

Priemyselný Ethernet ako komunikačný systém vyššej úrovne, dovoľuje spojenie rozdielnych sietí fieldbus a ich vertikálnu integráciu do infraštruktúry podniku, dokonca až po intranet a internet

Bloková schéma IT a RS výrobného podniku vrátane používaných komunikačných zberníc, PCS - hybridný (distribuovaný) riadiaci systém

SCADA – *Supervisory Control and Data Acquisition*, systémy sledovania a riadenia procesov, **HMI** – *Human-Machine Interface*, operátorské rozhrania, **MČ** – merací člen, **AČ** – akčný člen, **IMČ** – inteligentný merací člen (inteligentný senzorový systém), **IAČ** – inteligentný akčný člen

C) Úroveň riadenia podniku (ERP) :

operatívne riadenie,
rozhodovanie,
plánovanie, ...

Internet (ERP, MES)

diaľkový prístup k aktuálnym dátam, prípadne aj možnosť operatívne zasahovať do procesov - odkiaľkoľvek na svete

Kybernetická bezpečnosť a IT výrobného podniku

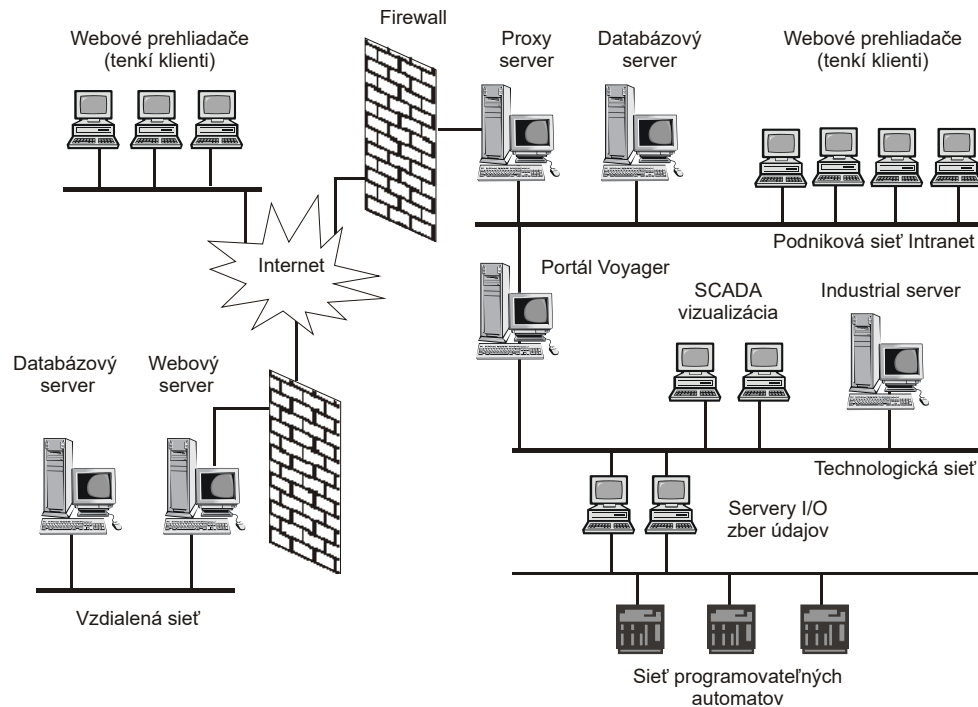
Počítačové systémy IT sú zraniteľnejšie vzhľadom na stále väčšiu *univerzálnosť prepojení* a na rozdiely *medzi „svetom“ IT a riadením výrobných zariadení v reálnom čase (chyby software, nepredvídané udalosti, svojvoľné útoky, atď.).*

RS a ich zabezpečenie v kybernetickom priestore, tzv. *kybernetická bezpečnosť*

- **otvorené a unifikované softwarové systémy** (napr. HMI, inžinierske a operátorské stanice PC, používanie zbernice Ethernet) – *menej bezpečné!!!*
- **firemné (proprietárne) systémy** sú štruktúrovanejšie, ale s *vysokou úrovňou kybernetického zabezpečenia*

Internet, intranet v IT výrobných podnikov

- uplatnenie **internetu a intranetu** v IT VP závisí od orientácie podniku (výroba, služby),
- **internet** sa spravidla považuje za komunikačný prostriedok smerom von z podniku,
- **intranet** na vnútornú komunikáciu medzi jednotkami podniku, preto intranet sa niekedy používa aj ako **informačný systém podniku**

SCADA, HMI
Používateľské
rozhranie

Príklad architektúry podnikovej IT s webovou službou a tenkými klientami
(**Firewall** „ochranný múr“, chrániaci server - zabezpečenie komerčných sietí)

Riadiace systémy výrobných procesov

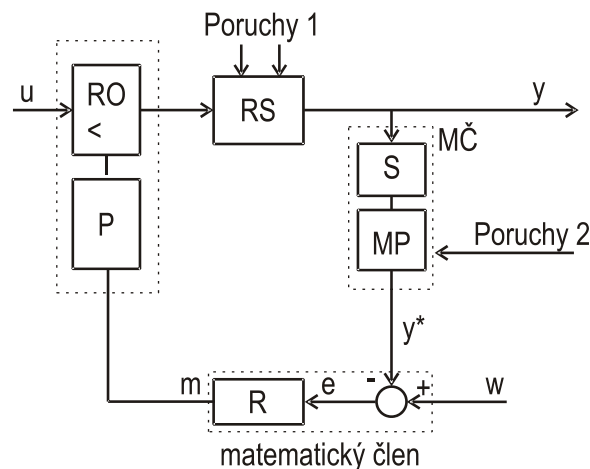
PCS

Systémy automatizácie výroby a riadenia procesov *PCS*

**Vývoj a architektúry PCS, DCS a PLC, HCS,
*SCADA, HMI,***

*druhy riadenia, riadiace algoritmy, grafické značky v AUT,
procesné regulátory*

Kybernetika, automatizácia, riadenie, ovládanie, regulácia

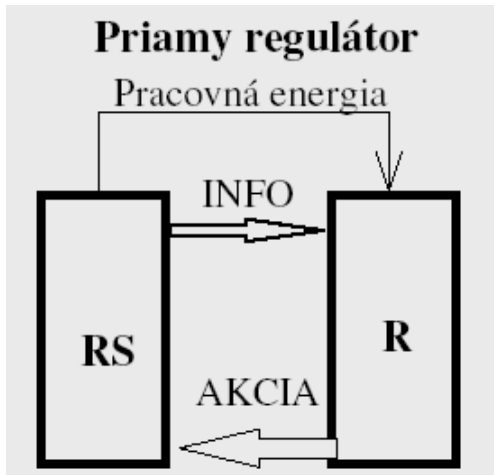
RS- riadená sústava
MČ- merací člen
S- snímač
MP- merací prevodník
R- regulátor
P- pohon
RO- regulačný orgán
AČ- akčný člen

y- riadená sústava
 y^* - odozva meracieho člena
w- žiadaná (riadiaca) veličina
e- regulačná výchylka
m- opravná veličina
u- akčná veličina
U- zdroj energie
Poruchy 1 - poruchy v riadenej sústave
Poruchy 2 - poruchy meracom člene (nepresnosť)

Procesná úroveň - jednoduchý jednoparametrový regulačný obvod

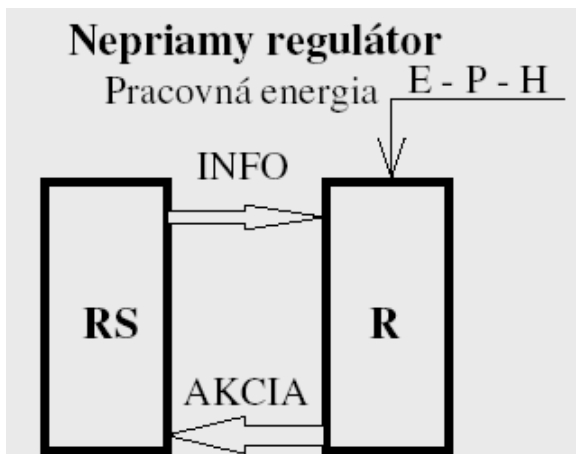
Vývoj architektúr riadiacich systémov

Generácia 1

- riadiace prvky - **regulátor priamy**
- prevádzková úroveň - kompaktný, súčasť riadenej technológie
- priamočinný, nevyžaduje vlastný zdroj energie
- jednoparametrový, jednoúčelový
- priestorová a funkčná centralizácia
- lokálna obsluha
- Wattov regulátor na parnom stroji

Generácia 2

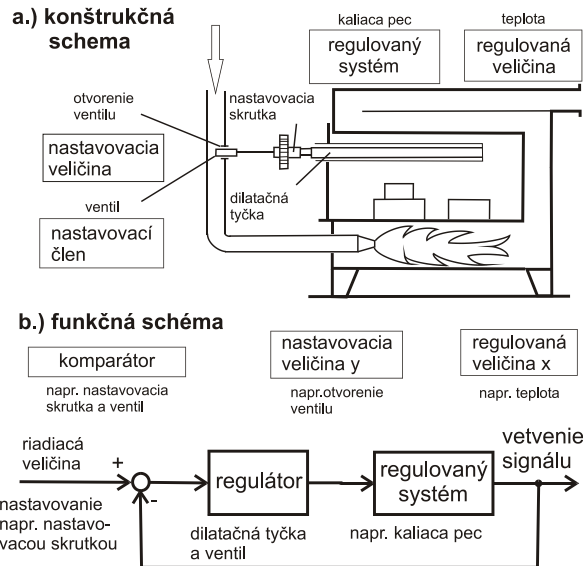
- riadiace prvky - **regulátor nepriamy**
- konštrukcia **zosilňovačov**, pomocný zdroj energie (P, H, E)
- prenos informácií na väčšiu vzdialenosť
- priestorová a funkčná decentralizácia v rámci technologického pracoviska
- možnosť zložitých algoritmov (**P, I, D**)
- **indikácia - MP, registrácia - ZAP.**
- **dial'ková obsluha**

Riadenie, regulácia

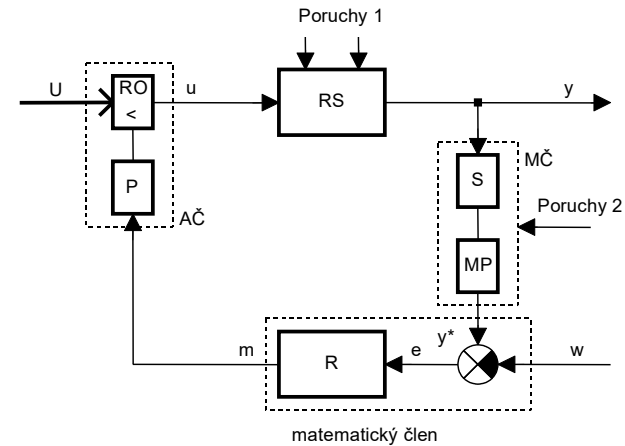
Regulačný obvod, *priamy regulátor*:

- kaliaća pec, termostat – žehlička, chladnička,
- termostatický ventil na radiátore,
- Wattov regulátor, parný stroj,
- splachovacie zariadenie

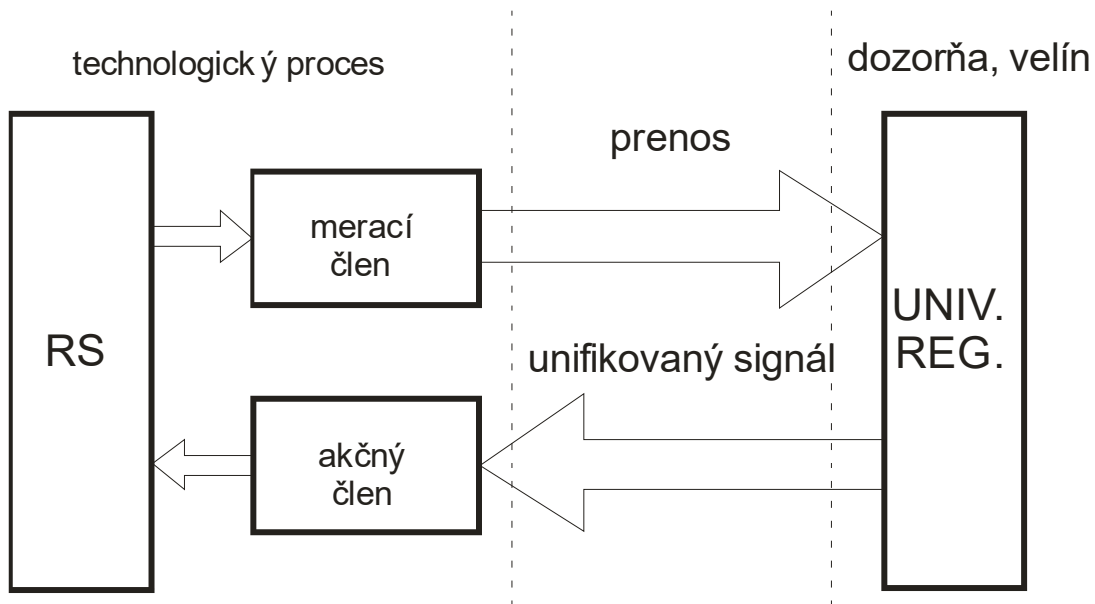
Regulačný obvod, *nepriamy regulátor*:

- konštrukcia zosilňovačov, **pomocný zdroj energie (P, H, E)**
- možnosť zložitých algoritmov (P, I, D)
- indikácia - MP, registrácia - ZAP.
- diaľková obsluha

Vývoj architektúr riadiacich systémov

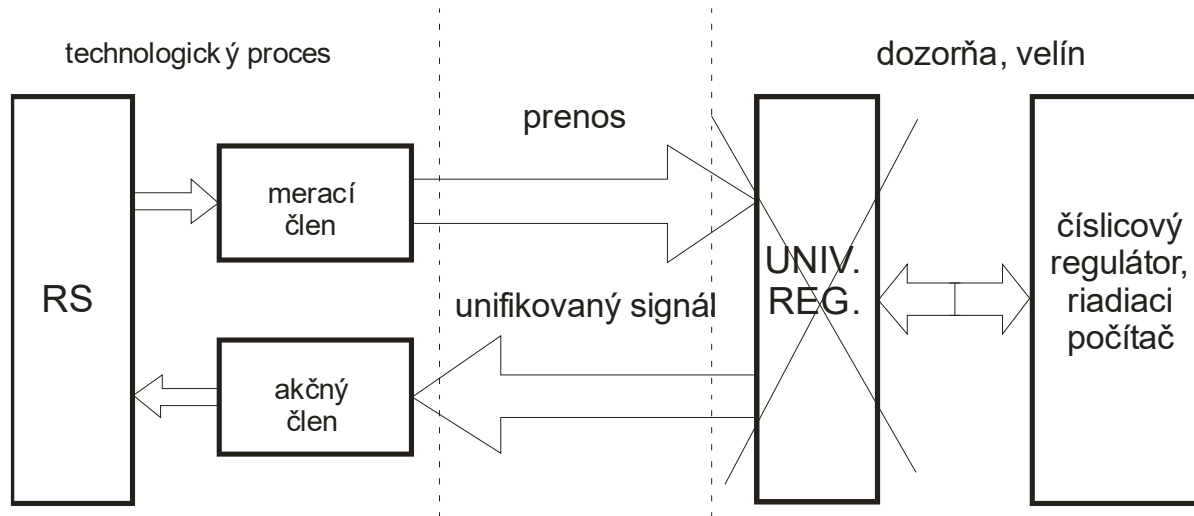
Generácia 3, stavebnicové systémy

- priestorová decentralizácia funkcií (prevádzka – velín, dozorňa), analógová technika, stavebnicové RS
- unifikované signály (US), medzisytemové prevody U/U, U/I,
- sústredenie spracovania informácií (**univerzálne regulátory**)
- náročnosť na pasívnu infraštruktúru: rozvádzače a káblové rozvody

Vývoj architektúr riadiacich systémov

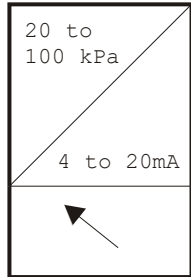
Generácia 4, číslicový regulátor

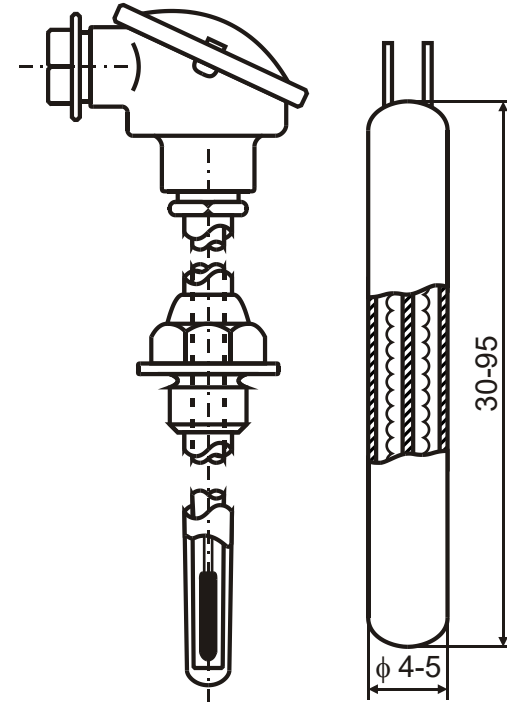
- **ADC a DAC prevody**
- **SPC - Set Point Control** – riadenie na žiadanú hodnotu
- **BACK-UP** – záloha, redundantnosť - spoľahlivosť
- **DDC - Direct Digital Control** – priame číslicové riadenie
- **MLC - Multi Loop Controller** – viacslučkové riadenie
- **dohliadaci režim- operátor**
- **riadiace počítače** – problémy, štrukturálna spoľahlivosť, mikroelektronika – distribúcia inteligencie

Procesná úroveň PCS

Snímače a meracie členy

**Merací člen,
prevodník**

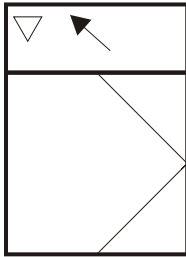
**Príklad AMČ, ČMK (snímač S, merací
prevodník MP)**

MČ teploty, odporový snímač Pt 100

Prostriedky stabilizačnej a koordinačnej úrovne PCS

Spracovanie informácií

Procesné regulátory:

Regulátor s indikáciou riadenej veličiny a alarmovým spínačom pre minimálnu hodnotu riadenej veličiny

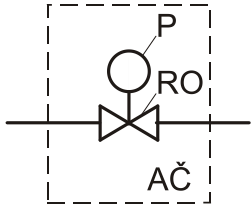

Číslicové a analógové spracovanie informácií

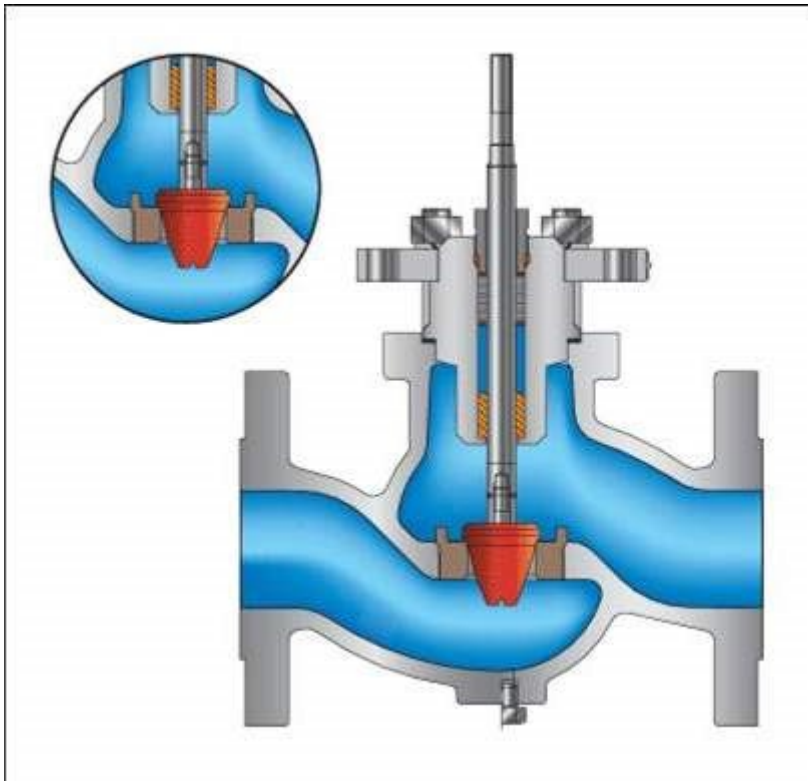
Akčný člen, AČ

Procesná úroveň PCS

Akčné členy

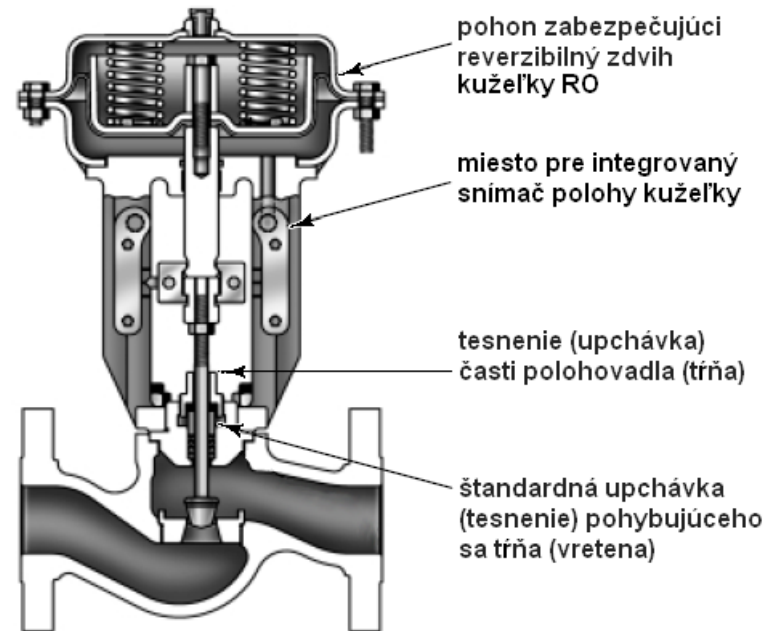

Regulačný orgán, RO

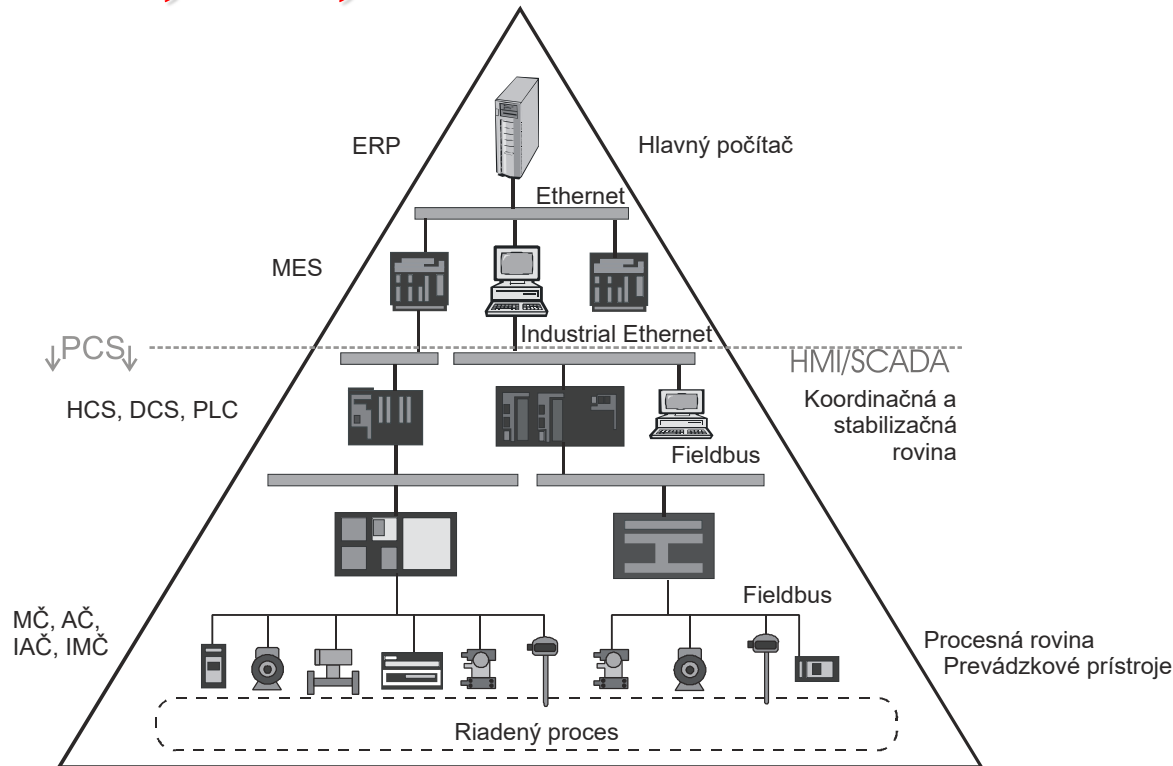

Akčný člen

Pohon, P + RO

ITVP, PCS, VProc.

EPR+MES ekonomika, manažment

PCS (DCS+PLC+ Ma, AČ)

Riadenie výr. procesu

➤ **HMI + SCADA**

operátorské rozhrania, systémy sledovania a riadenia procesov, **funkčne orientované PC**

➤ Procesná úroveň

- Regulátory (M+K-PLC a R, IPC, **Proc. stanice**)
- MČ, IMČ
- AČ, IAČ (**NV, EV**)

ITVP a distribuovaný (hybridný) riadiaci systém (PCS)

Riadiace pyramídy IT (+ PCS) VP:

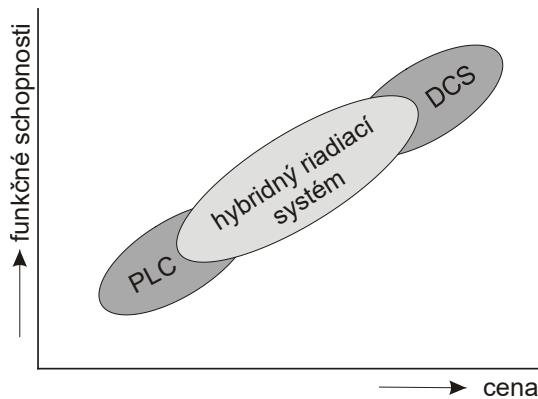
a) **IT** → ERP+(MIS), MES; **PCS** → SCADA + HMI, HCS, DCS, PLC, IMČ (MČ), IAČ (AČ)

b) **Číslicové prvky a zbernice**

Základná štruktúra moderných **PCS** je charakterizovaná **distribúciou riadiacich funkcií** (číslicové prvky s distribuovanou inteligenciou), **zbernicovo orientovaným** komunikačným podsystémom a používaním **tzv. inteligentných** (vnorených, „embeded“) **prvkov vo svojej štruktúre.**

Riadiace systémy PCS - charakteristika

- **PCS (Process Control System, DCS)** alebo **PLS (Prozessleitsysteme)** - riadenie veľkých celkov, mikropočítačovo orientované systémy a ich prvky, rozdelené do viacerých úrovní riadenia (hierarchia), poprepájané komunikačným systémom (Bus).
- **Tech. prostriedky** – hlavne číslicové spracovanie informácií: IMČ, IAČ, I-analyzátory, čísl. kompaktné a modulárne procesné regulátory, PLC, IPC, pracovné a grafické stanice.
- **PCS** umožňujú komplexnú automatizáciu VP.

PLC, DCS a hybridné systémy, funkčná schopnosť/cena

Súčasný stav: vzájomné prelinanie dvoch aplikačných oblastí (PCS), a to **distribuovaných riadiacich systémov (DCS)** a **riadiacich systémov s programovateľnými automatmi (PLC)**,

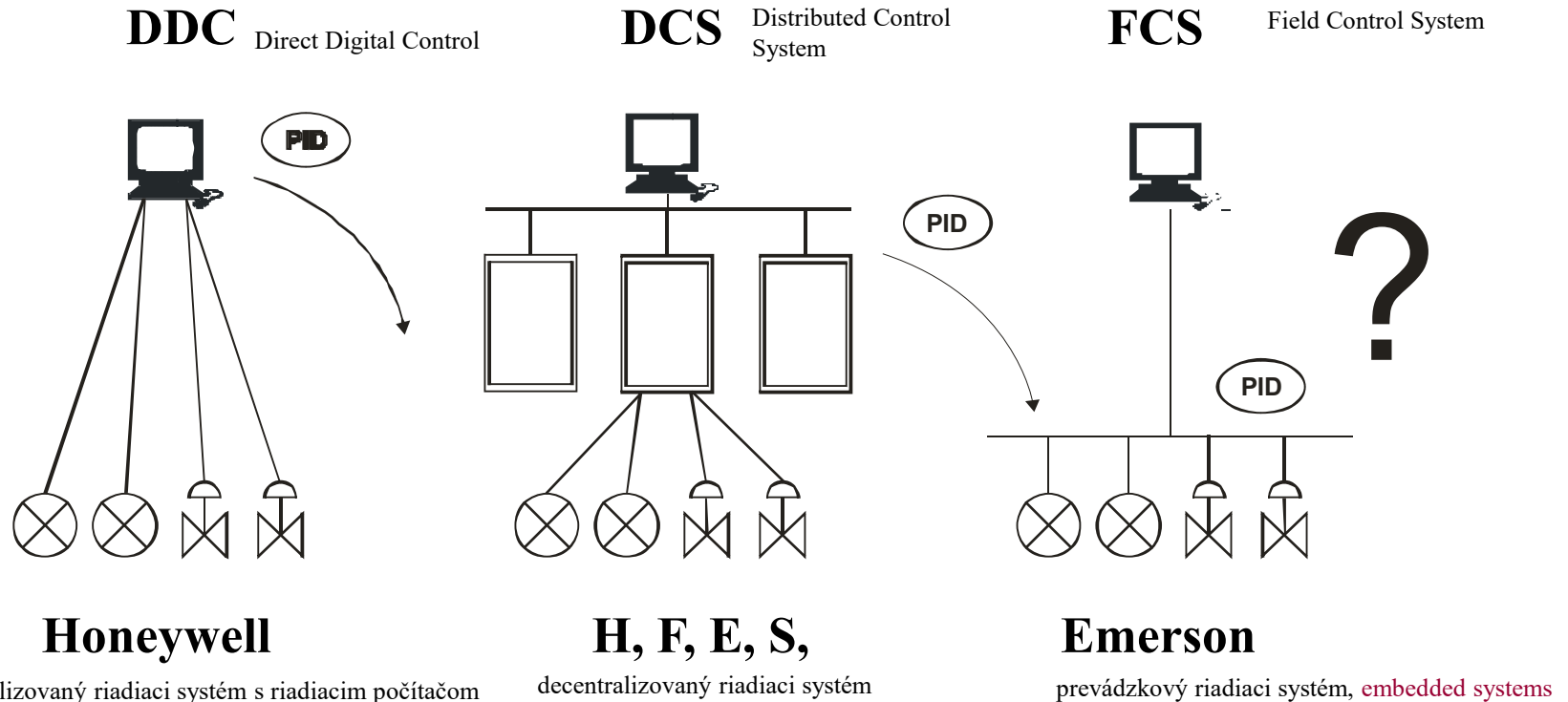
• **Hybridné riadiace systémy (HRS)** - spájajú hlavné vlastnosti oboch kategórií (modularita, rozšíriteľnosť, spojité a nespojité riadenie, logické riadenie, **dávkové „riadenie“**, robustnosť, redundancia, ...) a zároveň sú **cenovo veľmi efektívne**,

• **HRS** - distribúcia riadiacich funkcií (distribuovaná inteligencia), zbernicovo orientovaný komunikačný podsystem a používanie tzv. inteligentných (čísl.) prvkov vo svojej štruktúre

Riadiace systémy PCS - vývoj

- **DDS** – priame číslicové riadenie, **riadiaci počítač**, štrukturálna nespoľahlivosť’.
- **DCS** – hlavne číslicové spracovanie informácií: IMČ, IAČ, I-analyzátory, **čísl. kompaktné a modulárne procesné regulátory, PLC, IPC, pracovné a grafické stanice.**
- **FCS (fieldbus)** – zbernicové, riadiace algoritmy v IMČ, IAČ.

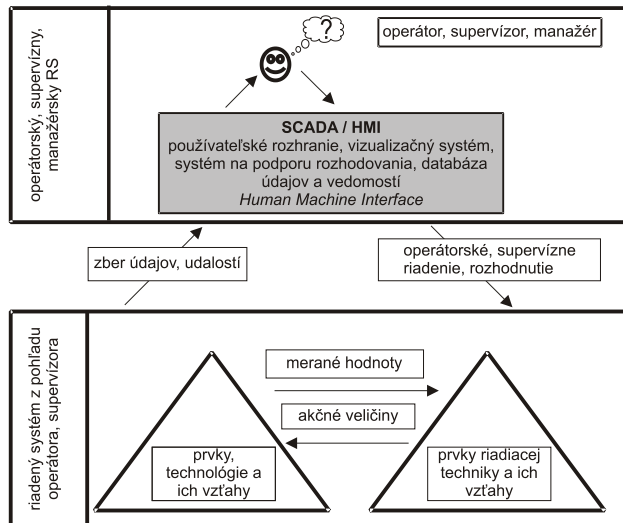
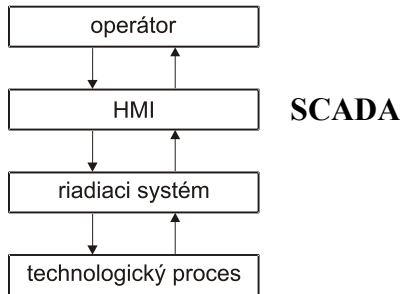

Vizualizácia procesov (HMI / SCADA)

Prostriedky stabilizačnej a koordinačnej úrovne RS

HMI – *Human-Machine Interface*, operátorské rozhrania, SCADA – *Supervisory Control and Data Acquisition*, systémy sledovania a riadenia procesov

Používateľske rozhranie: uľahčenie výmeny informácií medzi človekom a strojom (počítačom, technologickým procesom, príp. iným zariadením), ktorý chceme riadiť. Umiestnenie **PoRo** → medzi operátorom a riadiacim systémom

V súčasnosti sa považujú za **synonymá** pojmy **SCADA** a **HMI**

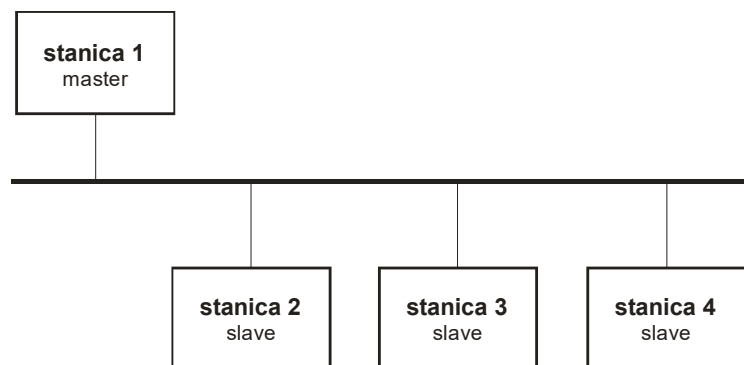
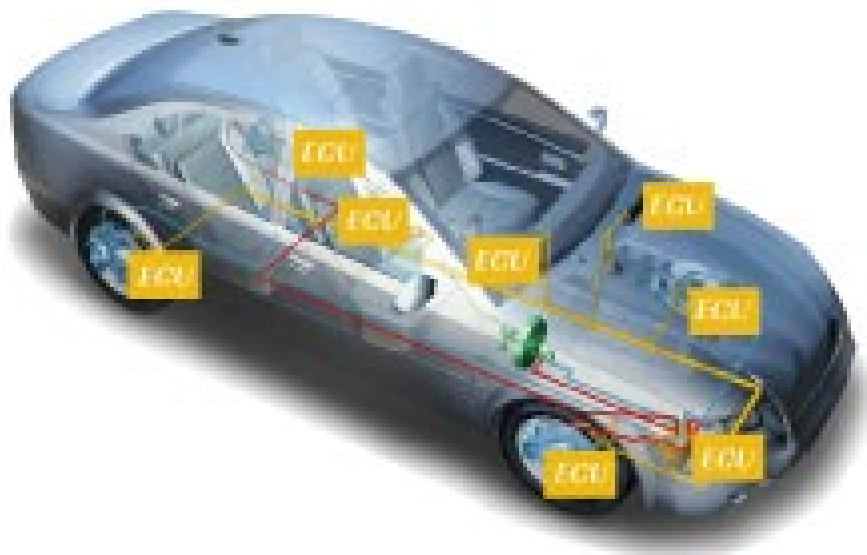
Operátorská časť slúži na :

- **monitorovanie a dozor** nad riadeným procesom,
- **rozhodovanie a zasahovanie** do systému pri normálnej prevádzke a mimoriadnych situáciách, ako je havária systému, nábeh a odstavenie prevádzky a pod.
- **dôležité pre PoRo:** zobrazenie procesných veličín v **reálnom čase**, ich trendov, zobrazenie a spracovanie alarmov, **manuálne a o operatívne ovládanie a riadenie VýrProc.**, zobrazenie štatistických údajov, monitorovanie a riadenie kvality produkcie, bilancovanie a protokolovanie prevádzky,
- **podporné systémy:** expertné systémy a databázy údajov a vedomostí

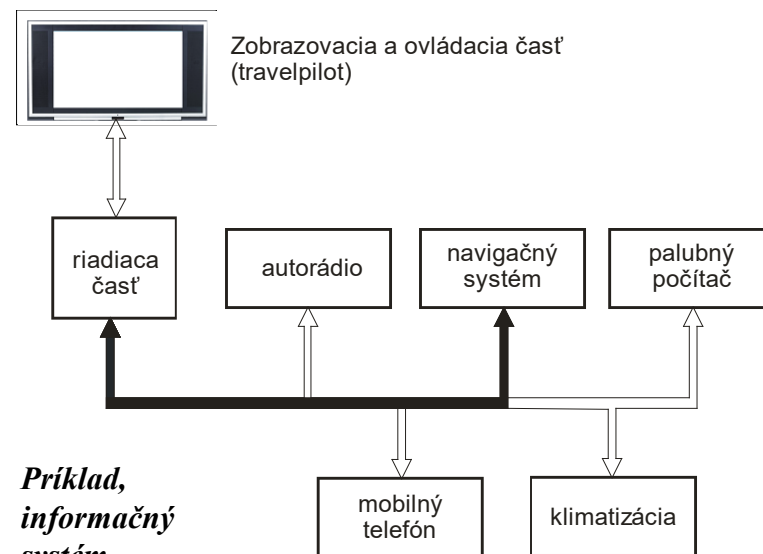
Meranie, monitorovanie a riadenie v automobilovej technike

Riadenie prevádzky automobilu, zbernicový RS, CAN

Najčastejšia topológia zbernice RS

*Príklad,
informačný
systém*

Výrobné technológie, výrobné procesy, vlastnosti RS

Riadené systémy- výrobné podniky, procesy, technológie,...

- **spojité (kontinuálne) a nespojité -diskrétne (dávkové) procesy (všeo. delenie)**
- RS jadrových elektrární (**podľa druhu VP**), *spoľahlivosť*
- RS jadrových elektrární, *spoľahlivosť a bezpečnosť*
- RS pre riadenie výrobných procesov (**spojité a nespojité technológie a ostatné**), *rôzne druhy riadenia*
- RS pre riadenie veľkých budov (inteligentné budovy), *rôzne druhy riadenia*.

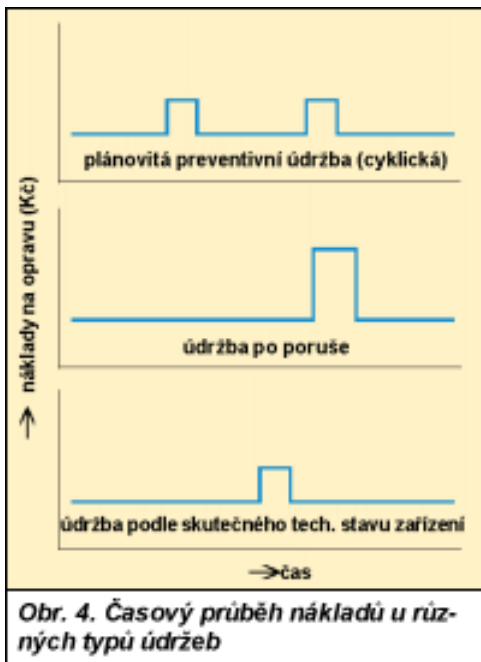
Základné (spoločné) funkčné vlastnosti súčasných PCS:

- **komplexný zber a spracovanie informácií** z výrobného procesu,
- prenos informácií v rámci celého podniku (**podnikové IT**) až po nadväznosti na riadenie a plánovanie činnosti výrobného podniku, t.j. MES a ERP, Internet
- **komfortné ovládanie** výrobného procesu z dozorní,
- archivácia hodnôt procesných, akčných, bezpečnostných, produkčných veličín vrátane tvorby trendov pre tzv. **správnu výrobnú prax** (napr. sklad údajov),
- komplexná vnútorná **diagnostika funkcií RS**, **redundantná koncepcia** na dosiahnutie potrebnej spoľahlivosti a robustnosti,
- ochrana proti **zásahom nepovolaných osôb** a zneužitiu informácií v IT výrobného podniku, tj. **kybernetická bezpečnosť**.

Systematický zber informácií o stave objektu – moderný nástroj riadenia preventívnej údržby - IT a soft-computing

Efektívna údržba a správa podnikových hmotných prostriedkov: sledovanie výrobných zariadení, plánovanie a riadenie ich preventívnej údržby vrátane nadväznosti na skladové hospodárstvo a administratívu nákupných operácií náhradných dielov

Organizáciu údržby je potrebné previazať s informačným systémom celého podniku!!
Stále diskutovanou otázkou **údržby je spôsob jej riadenia**. Tri základné prístupy:

- **plánovitá preventívna údržba:** pravidelné odstavenie zariadenia z dôvodu opravy
- **vykonávanie opráv až po poruche:** negatívne dopady na výrobu (neočakávané výpadky, závažnejšie dôsledky porúch s možným ohrozením zdravia a životov, atd.)
- **podľa skutočného stavu zariadenia a situácie vo výrobe:** moderné zásady preventívnej údržby so silnou podporou diagnostickej údržby a účinnými nástrojmi riadenia, **vlastná oprava by sa mala vykonať tesne pred poruchou**

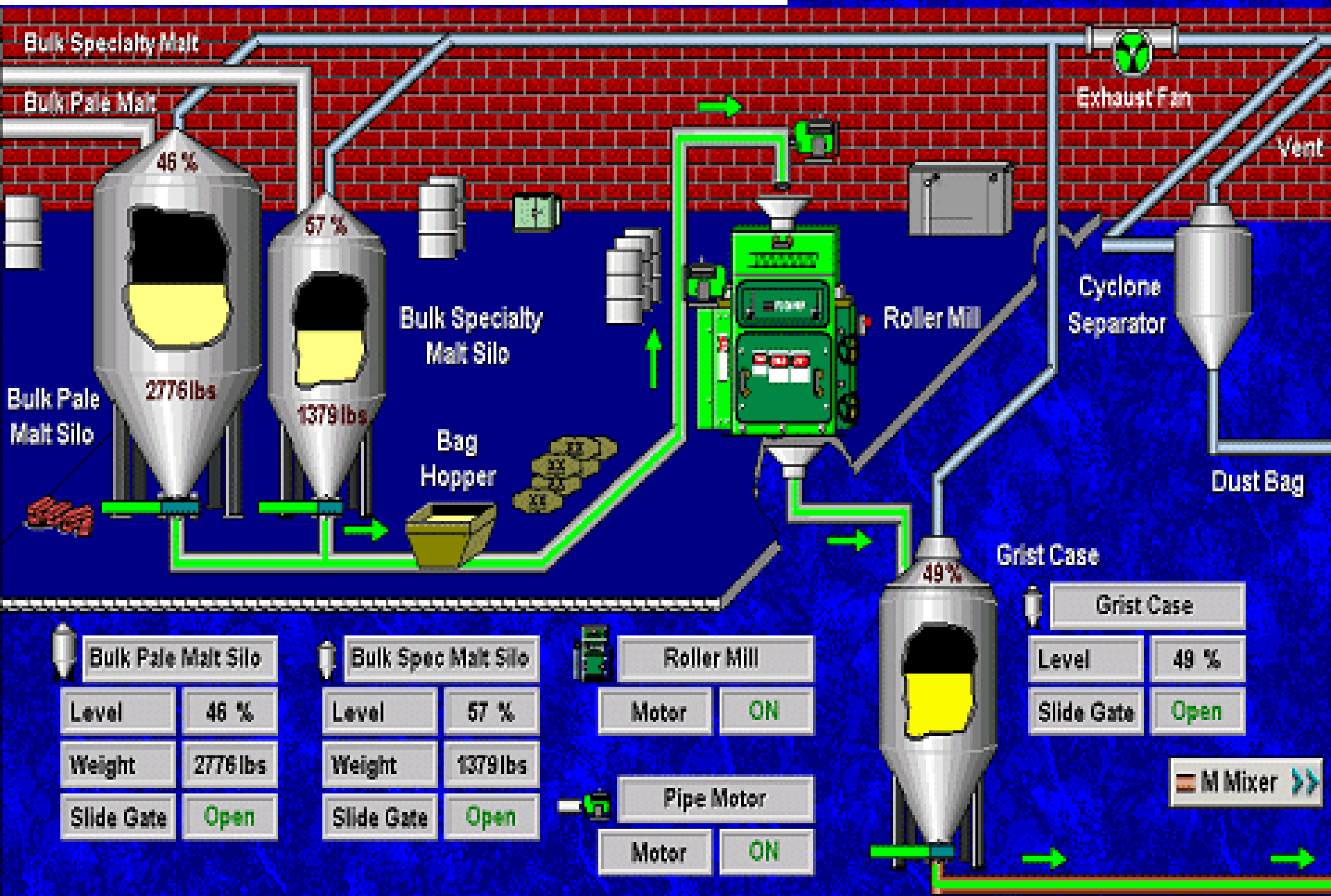
Systematický zber informácií o stave objektu predstavuje základný nástroj, **v súčasnosti hlavne softwarový**, ktorý údržbu dostatočne podporuje

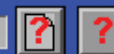
B) Nadradená úroveň riadenia HMI/SCADA :

**koordinácia procesov, optimalizácia,
kontrola, dispečerské riadenie**

Príklad technologickej obrazovky :

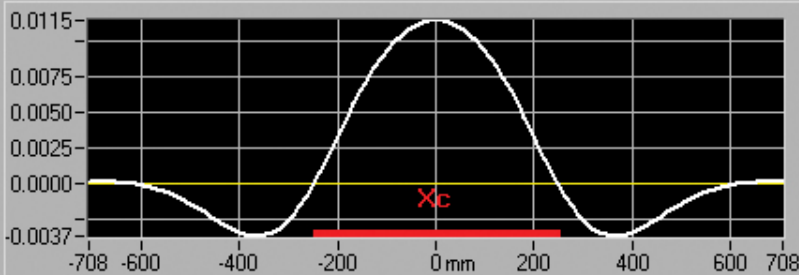

CD CONTROL TUNING

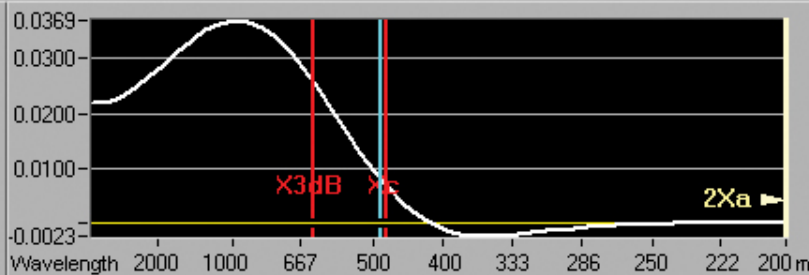
AutoSlice-CDW

PROFILE DOMAIN CD Bump Response Profile

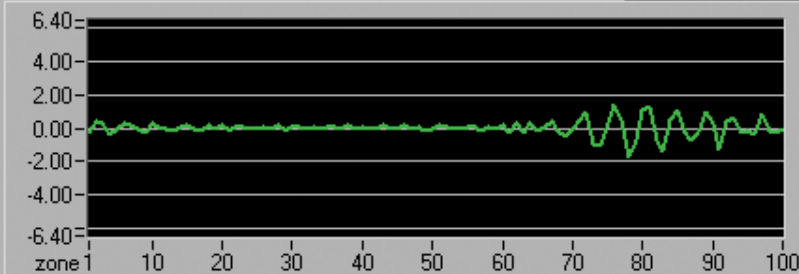

Predicted Error Profile Spread **0.94746**

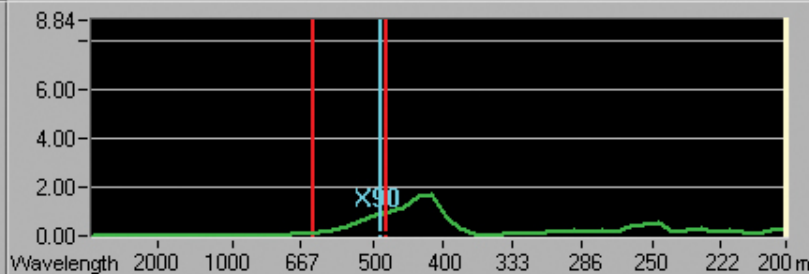
CD FREQUENCY DOMAIN Process Model Gain Spectrum

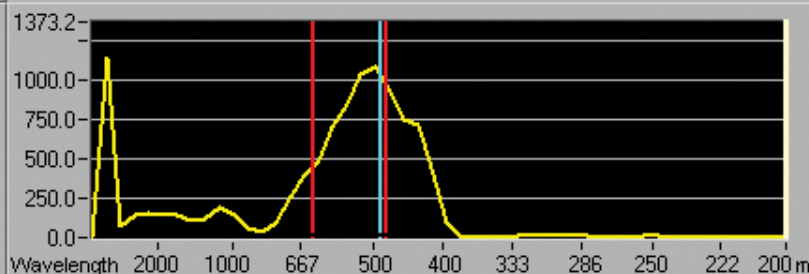
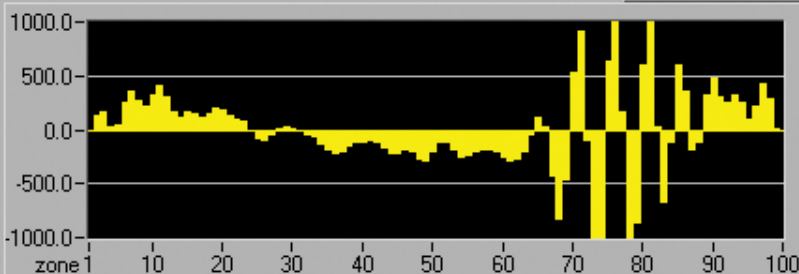
Predicted Error Spectrum

Predicted Actuator Profile Spread **784.05**

Predicted Actuator Spectrum

Long Wavelength Limit	X3dB = 632 mm
Performance Wavelength	X90 = 483 mm
Short Wavelength Limit	Xc = 476 mm
Two-Times-Actuator-Spacing	2Xa = 200 mm

Tuning

Robust Aggressive

License Info...

Current Grade
My Grade

Scanner 1 Status

ODX Link Status
NO CONNECTION

Bump Test Configuration

Process Identification

Alignment Implementation

CD Control Tuning

Tuning Implementation

Reports

Color Topography

Start ODXLink

Stop ODXLink

Print Screen

Minimize IntelliMap

Exit IntelliMap

Start Bump Test

Save/Load Bump Test Data

Identify Overall Model

Spatial Model Identification

Dynamic Model Identification

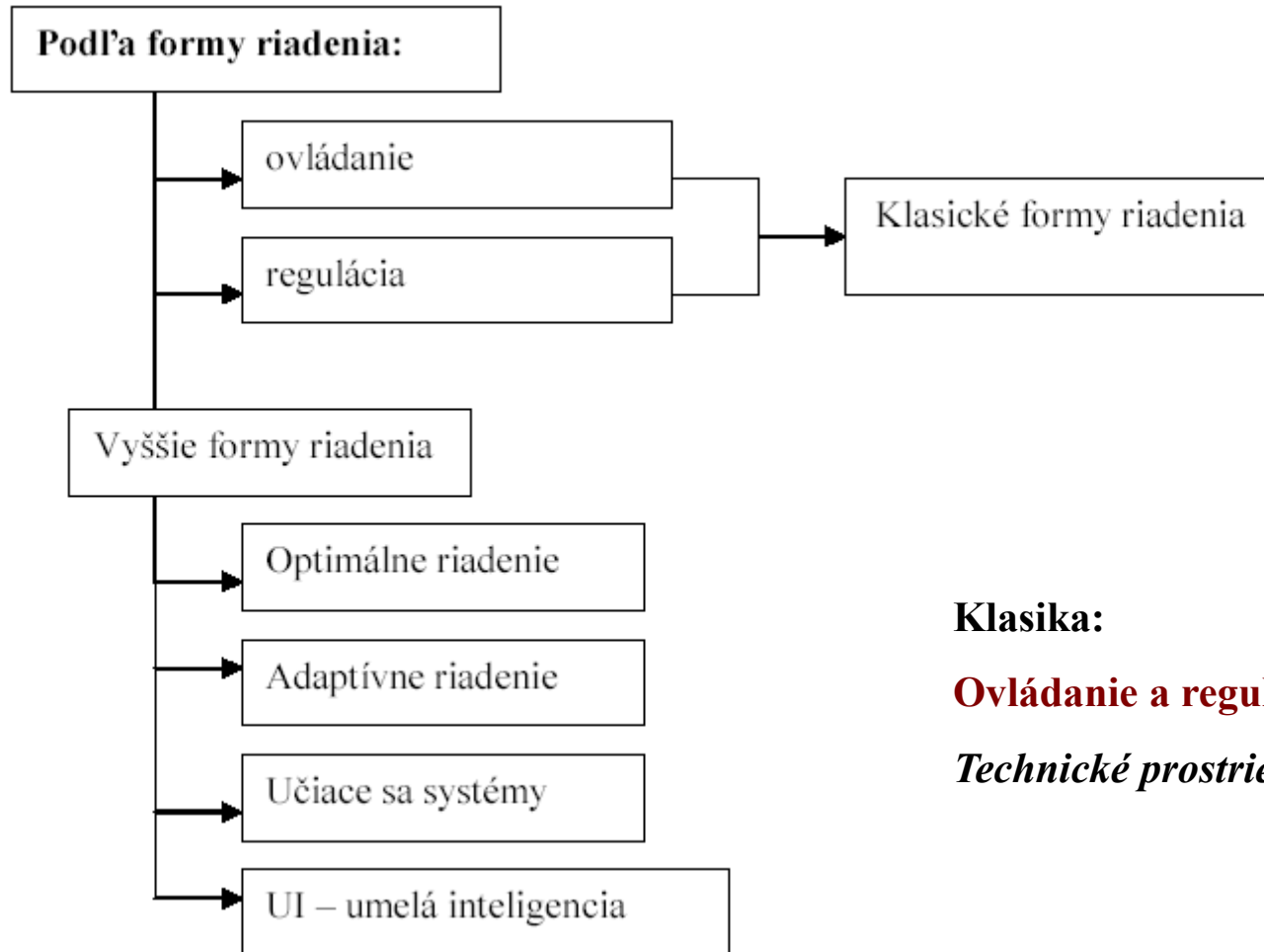
Shrinkage Model Identification

Spatial Control Fine-Tuning

Dynamic Control Fine-Tuning

Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Klasika:

Ovládanie a regulácia

Technické prostriedky

Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Automatická **regulácia** predstavuje špeciálny prípad **automatického riadenia**, tj. udržiavanie riadeného (regulovaného) systému vo vopred predpísanom stave, najčastejšie na **konštantnej hodnote riadenej veličiny**, priebežne sa sleduje stav riadeného systému a porovnáva s predpísaným stavom, tj. **spätná väzba**.

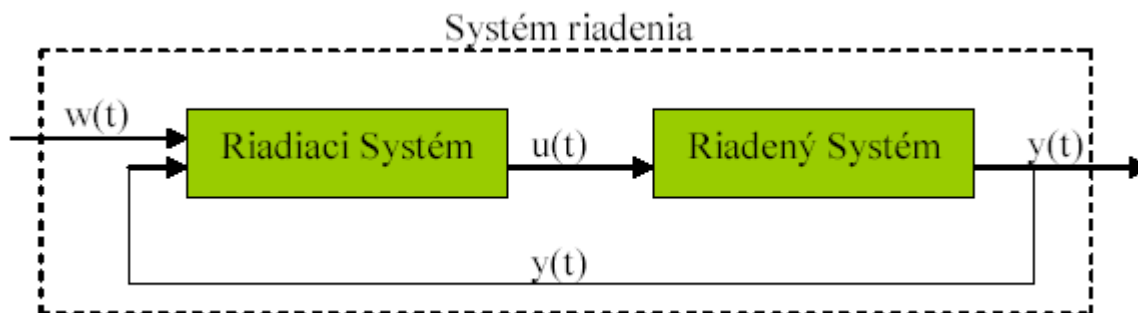
Vyššie formy riadenia – hierarchické riadenie alebo distribuované riadenie, optimálne riadenie, adaptívne riadenie, metódy UI: učiace sa systémy, neurónové siete, expertné systémy

Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Klasické formy riadenia, norma STN IEC 60050-351

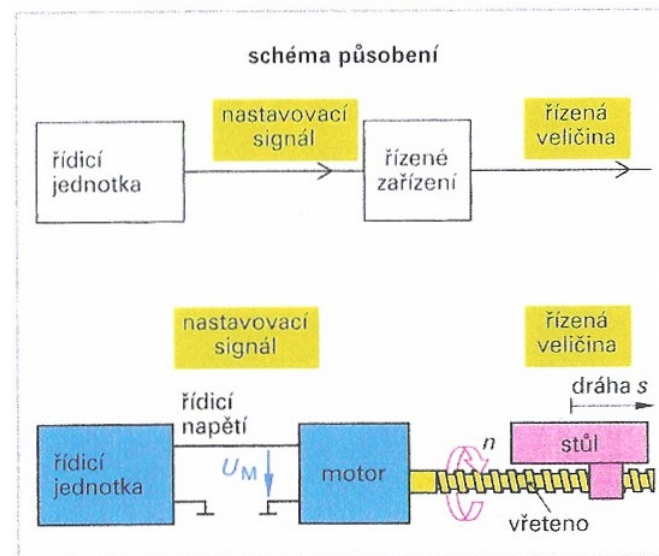
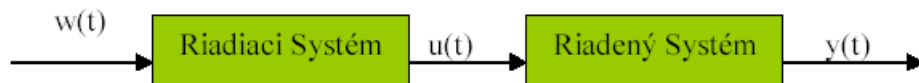
System riadenia:

- riadiaci systém a riadený systém navzájom na seba pôsobia a spolu tvoria **system riadenia**

Ovládanie:

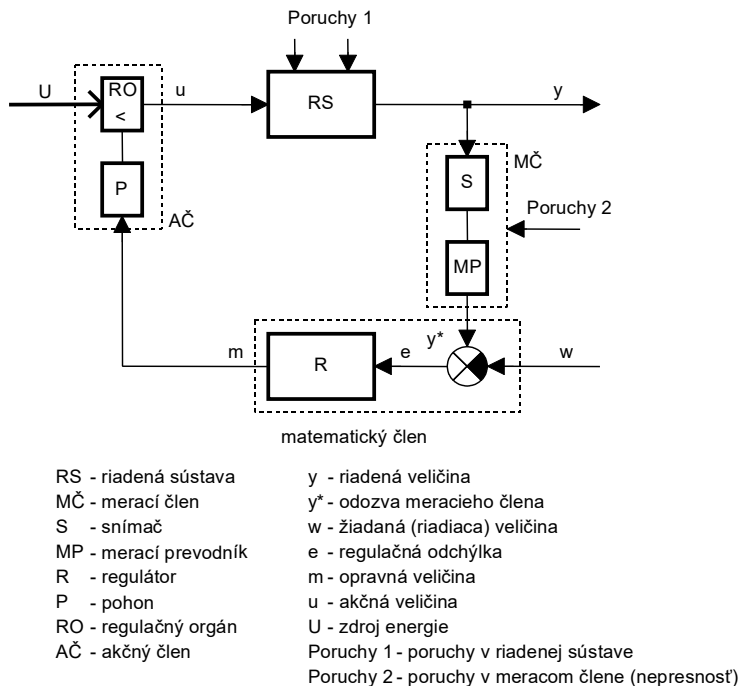
- otvorená štruktúra riadenia – Open loop (otvorená slučka)
- riadenie bez spätnej väzby
- kompenzačné riadenie

Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Regulácia – regulačný obvod:

- uzavretá štruktúra riadenia – *Closed loop* (uzavretá slučka)
- riadenie so spätnou väzbou
- typické pre reguláciu je riadenie riadenej veličiny **na konštantnú hodnotu**, napr. teplota v miestnosti, výška vodnej hladiny, poloha piestu a iné

Automatická **regulácia** predstavuje špeciálny prípad **automatického riadenia**, tj. udržiavanie riadeného (regulovaného) systému vo vopred predpísanom stave, najčastejšie na **konštantnej hodnote riadenej veličiny**, priebežne sa sleduje stav riadeného systému a porovnáva s predpísaným stavom, tj. **spätná väzba**.

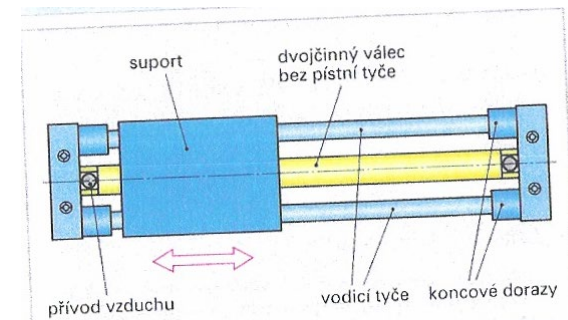
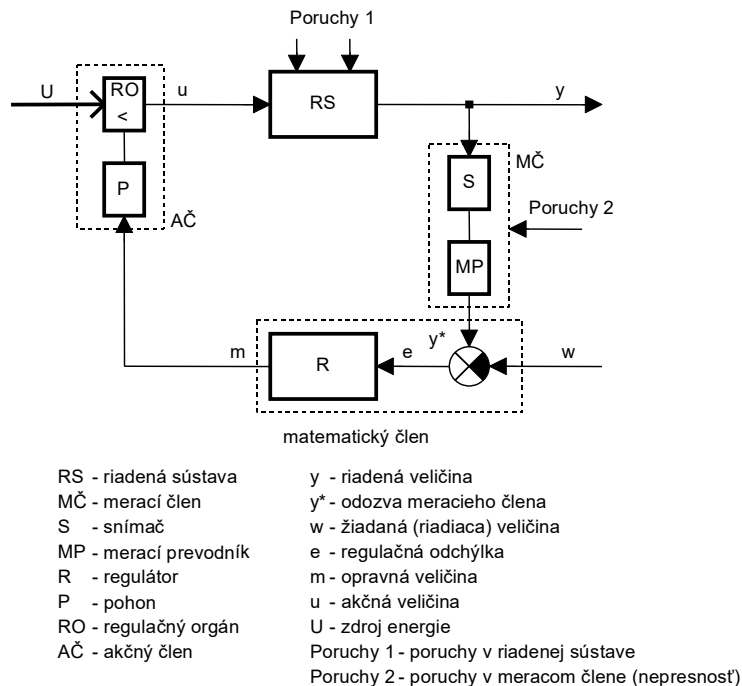
Riadiace algoritmy:

Spojité (analogové, intenzitné) + **Nespojité** činnosť, typy: PID, polohové, logické

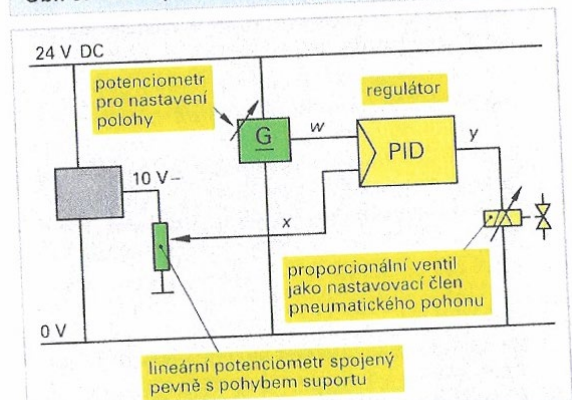
Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Regulácia – regulačný obvod:

- uzavretá štruktúra riadenia – *Closed loop* (uzavretá slučka)
- riadenie so spätnou väzbou
- typické pre reguláciu je riadenie riadenej veličiny **na konštantnú hodnotu**, napr. teplota v miestnosti, výška vodnej hladiny, poloha piestu a iné

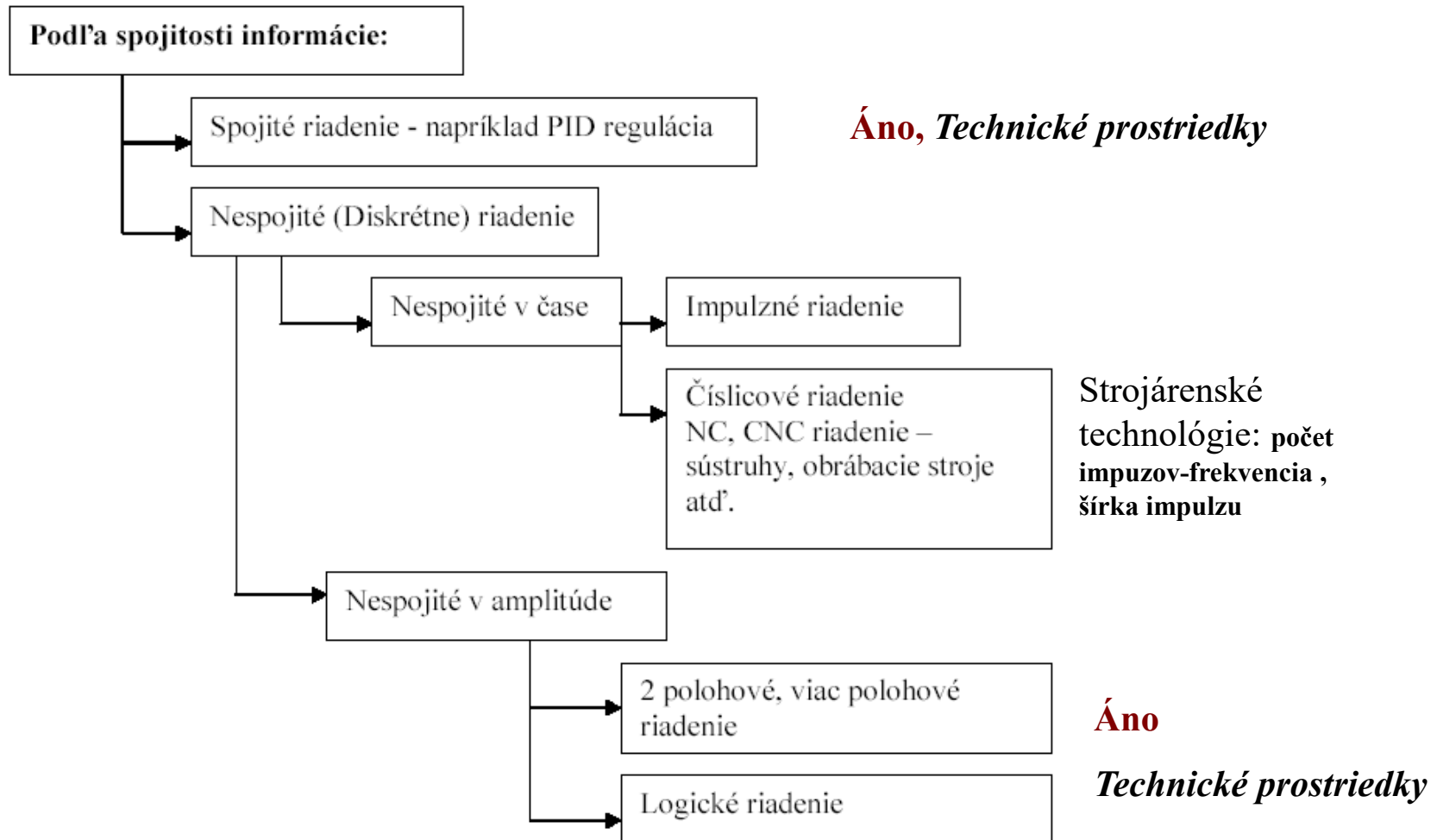

Obr. 3: Osa s pneumatickým pohonem

Obr. 4: Regulace pneumatického nastavení polohy

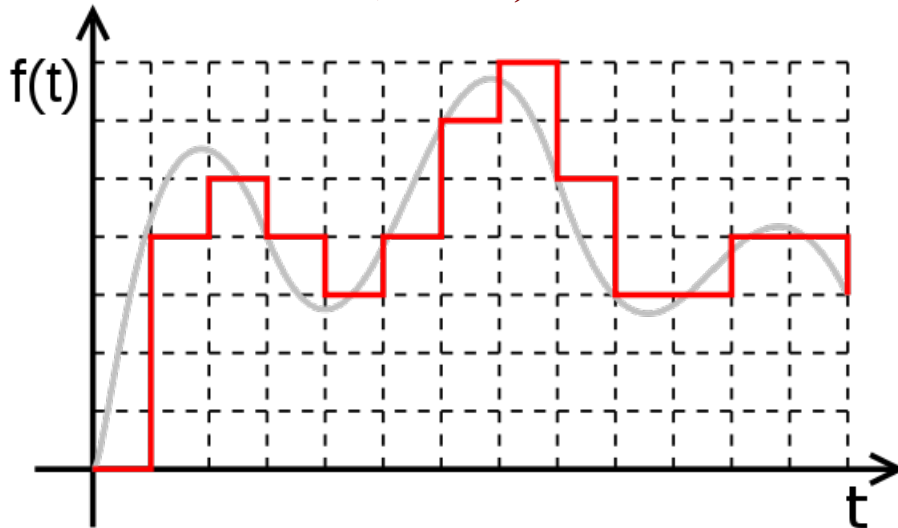
Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

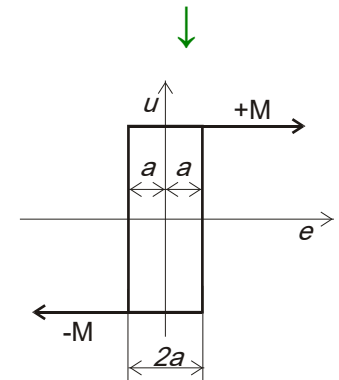
Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Digitálny signál (číslcový), [napr. digitálna veličina]

Digitálny signál - vzorkovaný a následne kvantovaný. Vytvára sa postupnosťou vzoriek, ktoré môžu nadobudnúť len obmedzený počet hodnôt. (10 V / 8 bit. ADC → koľko hodnôt?, koľko V/na hodnotu, číslo?)

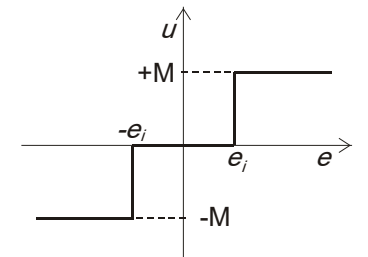

Dvoj a trojpolohový regulátor

Diskrétna veličina, napr. diskrétny regulátory nespojité v amplitúde/čase

Diskrétna veličina môže nadobudnúť len určité hodnoty, medzi ktorými sú tzv. časové medzery. Príklad - hod hracou kockou, čiže čísla 1,2,3,4,5,6 sú diskkrétne hodnoty diskkrétnej veličiny

Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Druhy riadenia:

1. **Spojité riadiace algoritmy (analógové):** Spojitý regulačný obvod (continuous control system) 351-15-01.

Regulačný obvod, v ktorom sa žiadaná a regulovaná veličina merajú spojite v čase a z nich sa následne generuje akčný zásah ako spojitá funkcia (**číslicové spracovanie - digitálna alebo diskrétna funkcia?**, „kvazispojitá“ – digitalizovaná, digitálna veličina)

Spojité (analógové): vstupné a výstupné signály z RS sú **spojité (kvázi, tj. digitálne)**, spracovávané **spojito, číslicovo**, žiadaná (požadovaná, referenčná, riadiaca) – **spojito, digitálne**

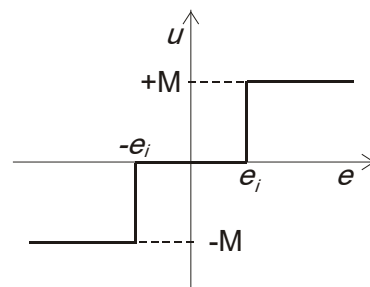
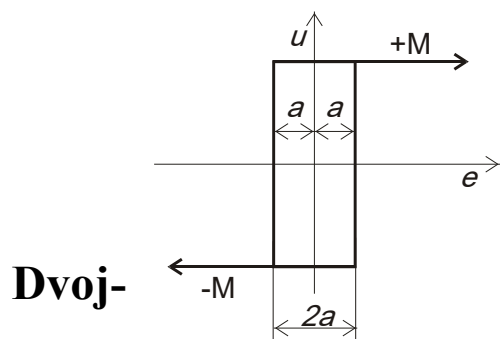
Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Druhy riadenia:

2. Diskrétne - Nespojité polohové r.a.: Dvojpohový regulátor (two-position element) 351-15-23

Prvok, u ktorého výstupná veličina môže nadobúdať len dve **diskrétne** hodnoty $\pm M$

(trojpolohový, spojitá $\rightarrow$ digitalizovaná)

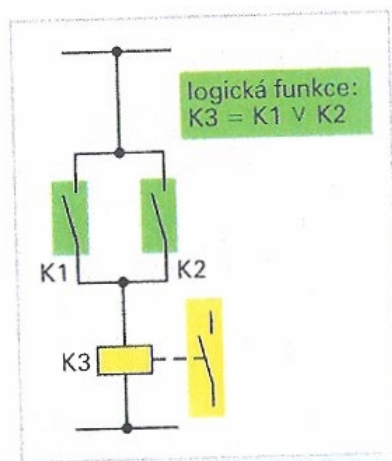

Troj-

Riadenie, regulácia a vyššie formy riadenia

Druhy riadenia:

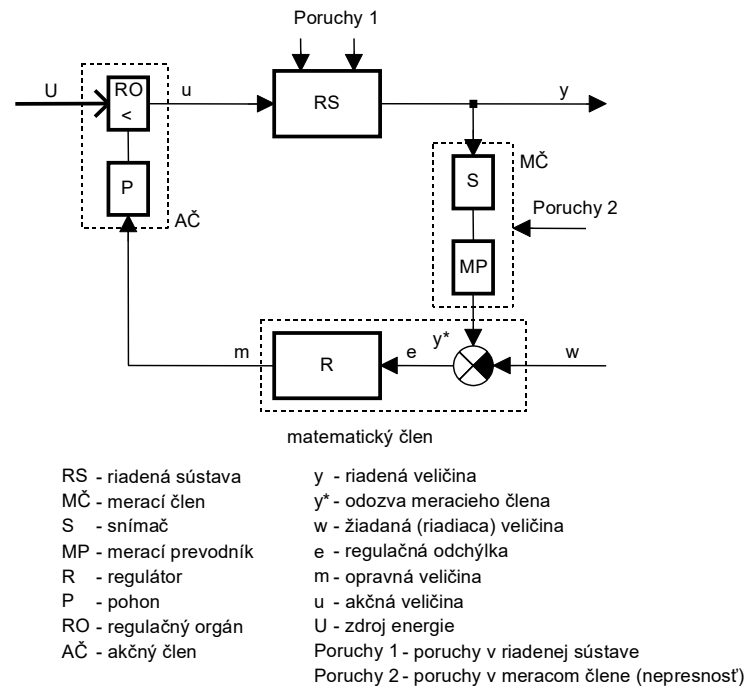
3. **Diskrétne - Nespojité logické** : vstupné, spracovávané, výstupné signály z RS sú **binárne (0/1)**, tj. **diskrétne**, rozoznáva sa **kombinačné** alebo **sekvenčné** logické riadenie

Druhy riadenia

Spojité riadiace algoritmy (analógové, intenzitné)

činnosť, typy

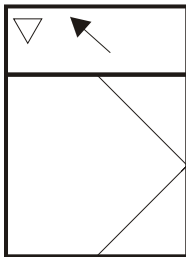

Spojité riadiace algoritmy sa používa hlavne pri spojitých technológiách (procesné veličiny sa menia spojito, napr. chemický priemysel, elektrárne, apod.), využívajú sa riadiace algoritmy typu P, PD, PI, PID, veľmi častý prípad v praxi

Prostriedky stabilizačnej a koordinačnej úrovne PCS

Spracovanie informácií

Procesné regulátory univerzálne:

Regulátor s indikáciou riadenej veličiny a alarmovým spínačom pre minimálnu hodnotu riadenej veličiny

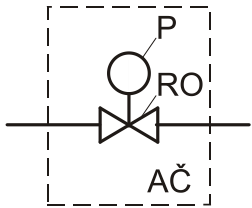

Číslicové a analógové spracovanie informácií

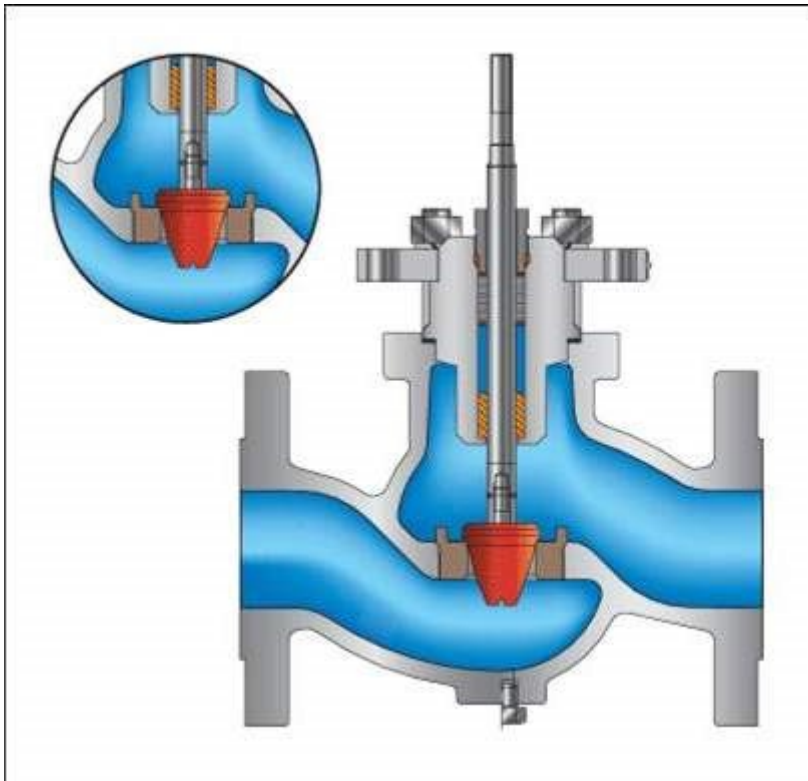
Akčný člen, AČ

Procesná úroveň PCS

Akčné členy

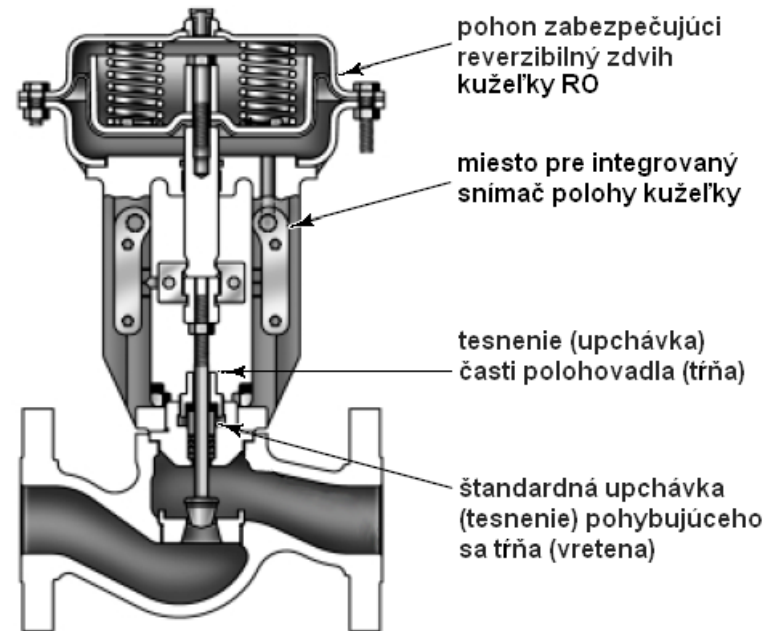

Regulačný orgán, RO

Akčný člen

Pohon, P + RO

Akčný člen - regulačný orgán - ventil, napr. automobilová technika

Regulační ventily s magnetickým pohonem (PN16)

MXG461...
MXF461...

s řízením polohy a zpětnou vazbou od polohy
pro regulaci topné a chladicí vody

MXG461...

MXF461...

Přímé a trojcestné směšovací ventily s magnetickým pohonem pro spojitou regulaci topné a chladicí vody v uzavřených systémech.

Spojité AČ (magnetický)– ventil

**Elektromagnetický (solenoidový)
ventil – nie spojitý!!!**

1. Proporcionálny algoritmus riadenia, proporcionálny P-regulátor

Regulátor pôsobí tak, že jeho vplyv je malý pri malej regulačnej odchýlke a úmerne väčší pri veľkej odchýlke. Všeobecne platí, že účinok P – regulátora bude tým väčší čím bude väčšie zosilnenie. Prenos regulátora je rovný zosilneniu r_0 .

$$F(s) = r_0$$

Samotný P regulátor nedokáže odstrániť poruchu v podobe trvalej regulačnej odchýlky. Zosilnenie – stabilita obvodu?

Pásmo proporcionality uvádza, o koľko percent sa musí zmeniť vstupný signál (regulačná odchýlka), aby sa výstup (opravná/akčná veličina) zmenila v celom rozsahu

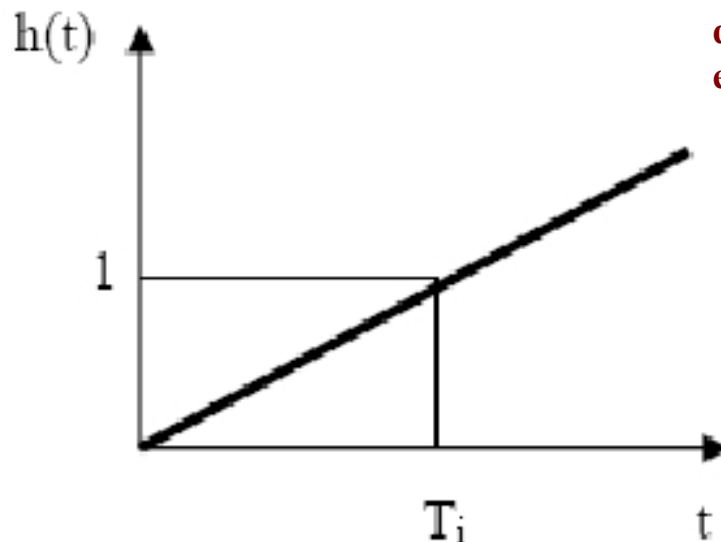
$$pp = \frac{1}{r_0} \cdot 100\%$$

2. Integrovaný algoritmus riadenia, integračný I- regulátor

Regulátor pôsobí tak, že hodnota riadiacej veličiny narastá tak dlho pokiaľ je regulačná odchýlka nenulová. Riadiaca veličina je úmerná veľkosti regulačnej odchýlky $e(t)$ a dobe počas ktorej odchýlka trvala. I – regulátor pri trvalej nenulovej hodnote poruchovej veličiny neustále zväčšuje riadiacu veličiny tak dlho, pokiaľ $e(t)$ nie je nulová teda $e(t)=0$.

Prenos I - regulátora:

$$F(s) = \frac{1}{T_i s}$$

T_i – časová integračná konšt.

I regulátor - akčná veličina je priamo úmerná integrálu regulačnej odchýlky
Výhoda - dokáže úplne eliminovať regulačnú odchýlku
Nevýhody - spomaľuje regulačný dej a zhoršuje stabilitu, wind-up efekt

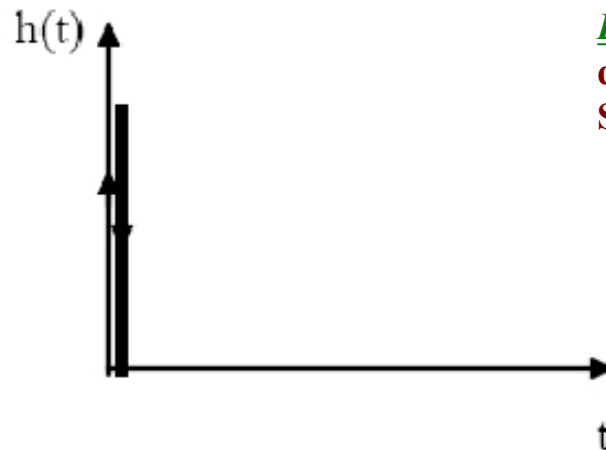
3. Derivačný algoritmus riadenia, derivačný D- regulátor

Regulátor reaguje iba na zmeny veľkosti regulačnej odchýlky. Uplatňuje sa v spojení s ostatnými typmi regulátorov, pretože pri konštantných hodnotách by vôbec nedochádzalo k regulačnému pochodu. Podstatné je jeho rýchle pôsobenie pri zmenách.

Prenos je:

$$F(s) = T_d s$$

T_d – derivačná časová konšt.

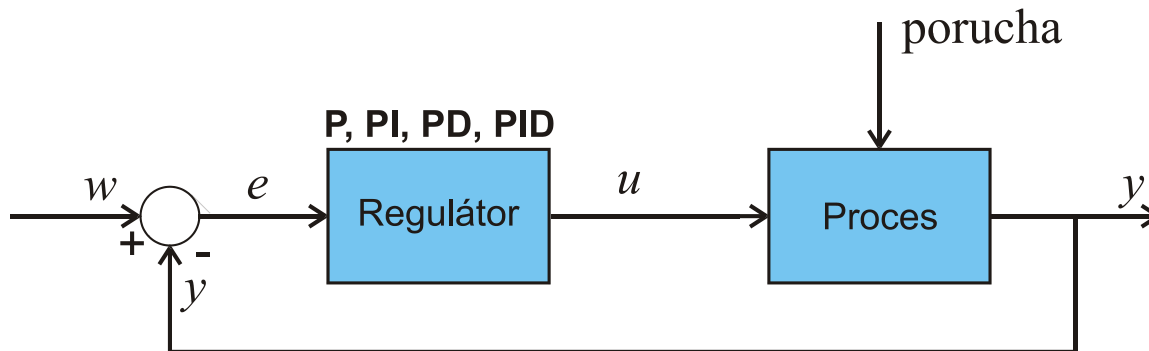

D regulátor urýchľuje regulačný dej (predikcia), ale zosilňuje šum. Samostatne sa nikdy nevyskytuje

Jednoduchý regulačný obvod

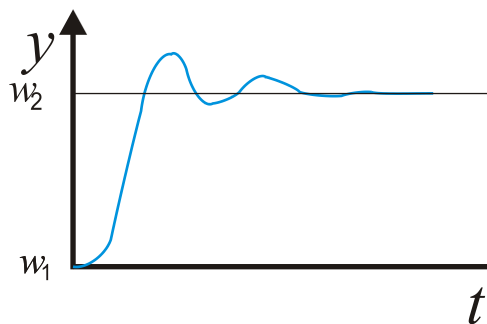
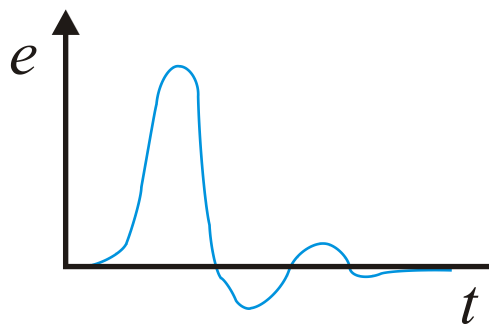
Ostatné spojité regulátory

Z PID (univerzálny, priemyselný) regulátora sa dajú vytvoriť vhodné samostatné kombinácie, napr. PD a PI regulátory. PI regulátor je po PID najčastejšie používaným riadiacim algoritmom.

Regulácia poruchy
(regulačný pochod)

Zmena žiadanej hodnoty (w),
regulačný pochod $w_1 \rightarrow w_2$

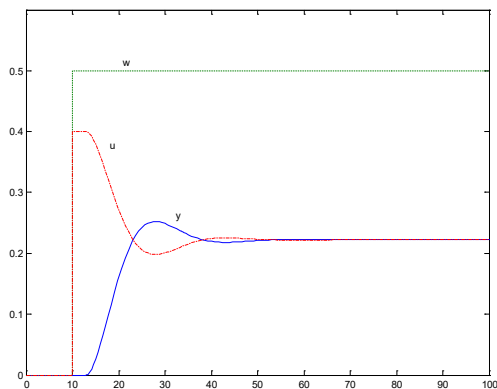

Základná rovnica PID
regulátora

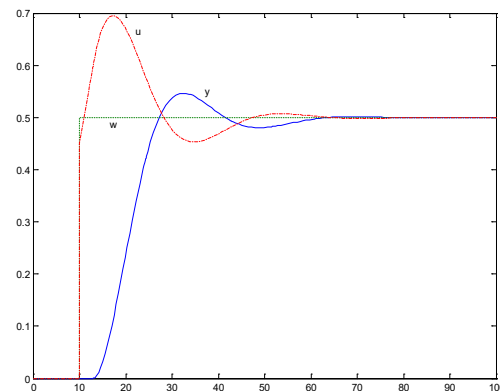
$$R(s) = P + I/s + D \cdot s$$

$$R(s) = K \left(1 + \frac{1}{T_i s} + T_d s \right)$$

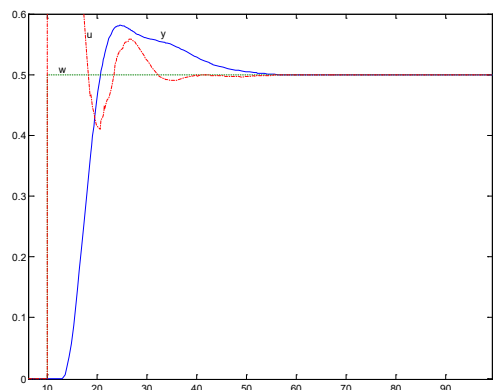
Porovnanie kvality riadenia priemyselných regulátorov (*RiS –statický, štruktúra P, PI, PID*)

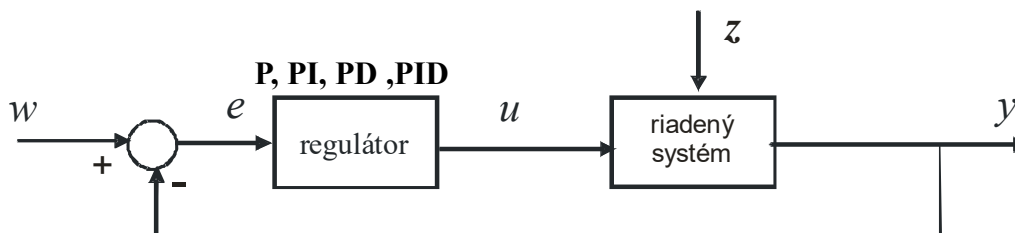
P – reg.

PI – reg.

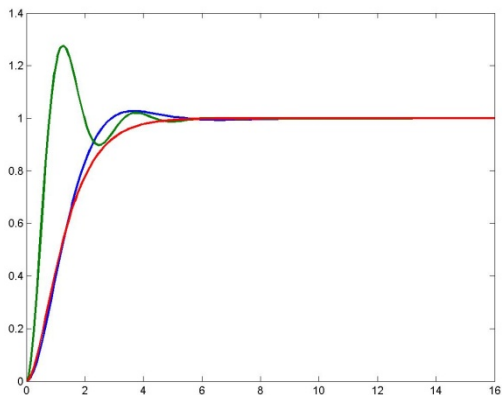
PID – reg.

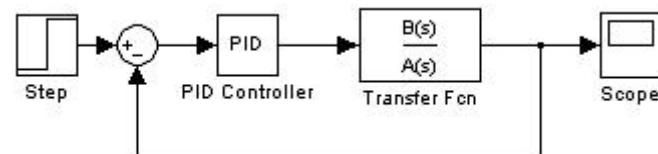
Z - porucha

Spojité regulácia - regulačný pochod, riadená a akčná veličina

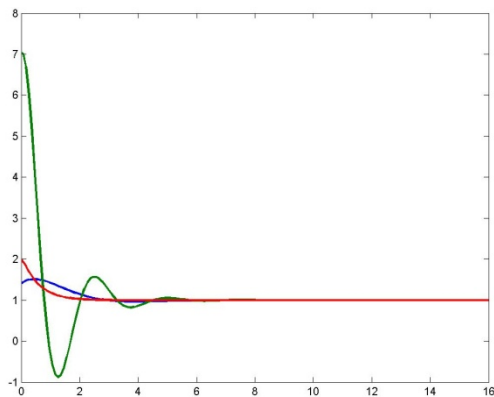
Porovnanie kvality riadenia priemyselných regulátorov (*RiS* –statický, štruktúra PID, K , T_i , T_d - rozmery)

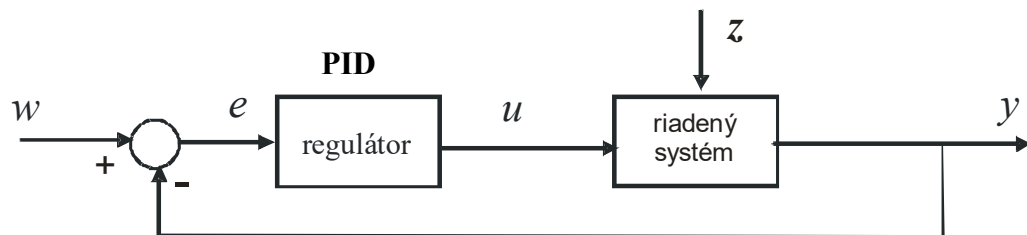
riadená veličina, rôzne parametre PID

PID – reg.

akčná veličina, rôzne parametre PID

Z – porucha

Príklad

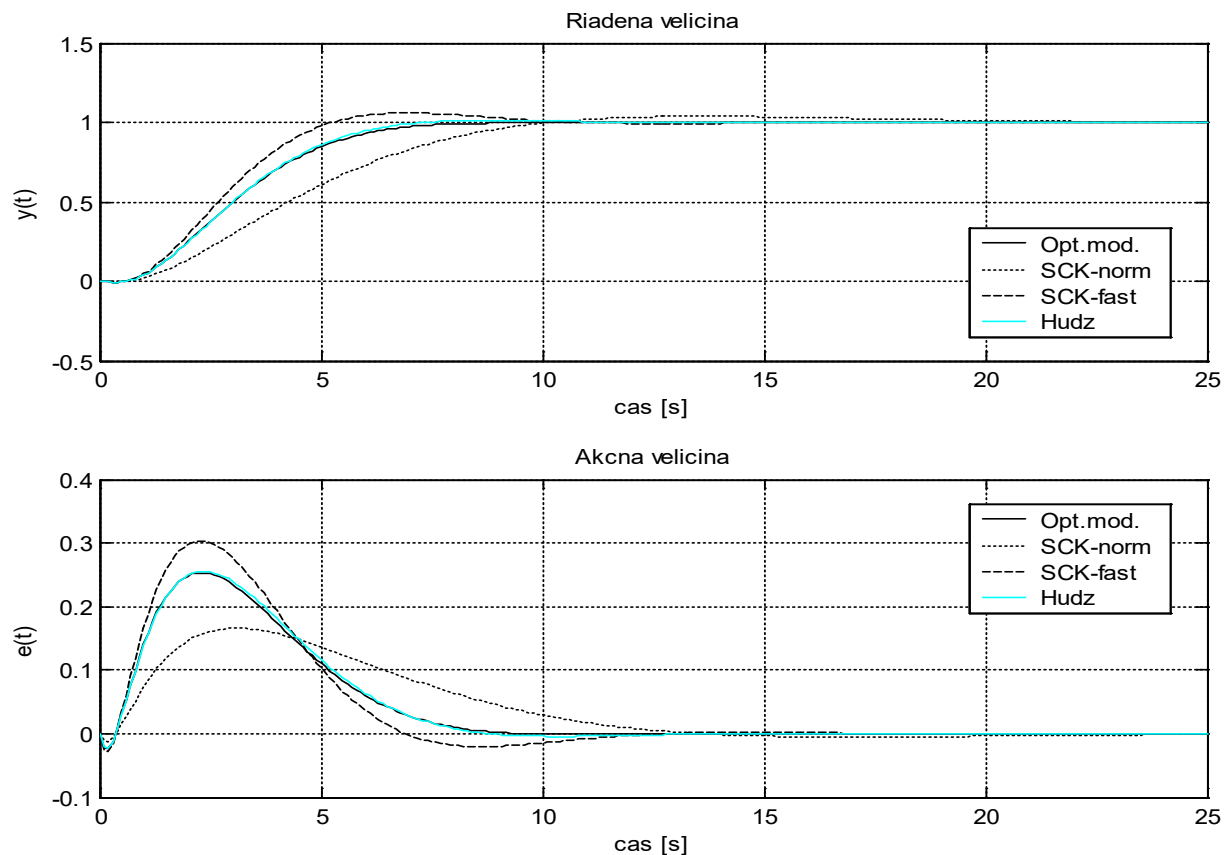
PID reg. matlab

PID – reg.

Spojité regulácia - regulačný pochod, riadená a akčná veličina

PID – štruktúra a parametrizácia

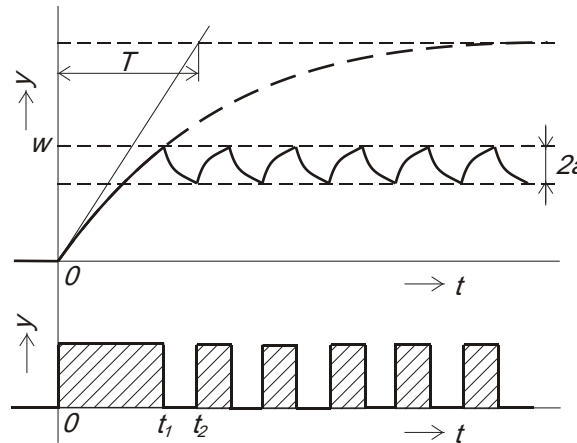
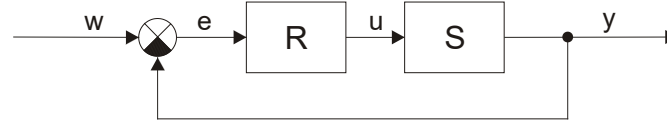
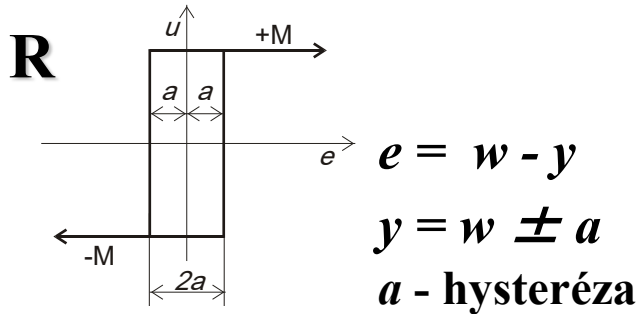
(K , T_i , T_d - rozmery)

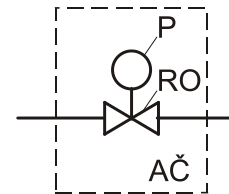
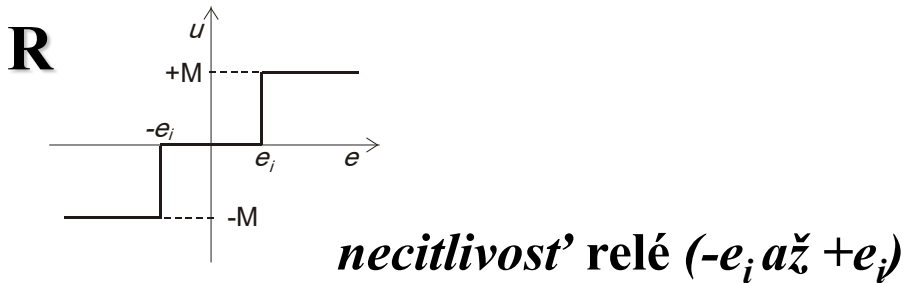
Spojité regulácia - regulačný pochod, riadená a akčná veličina

Druhy riadenia

Diskrétne **Nespojité** **polohové - dvojpolohové** (statické AČ – napr. el. špirála)

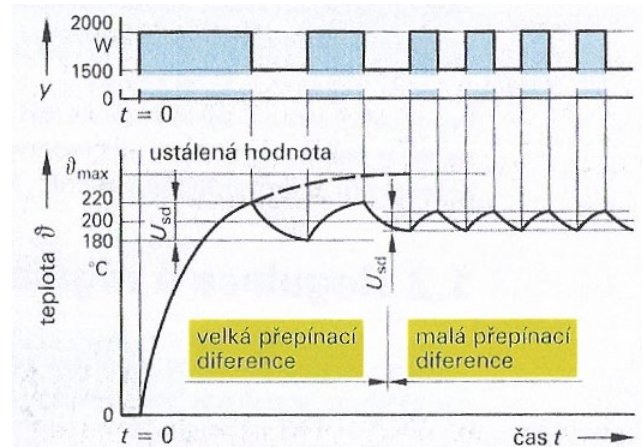
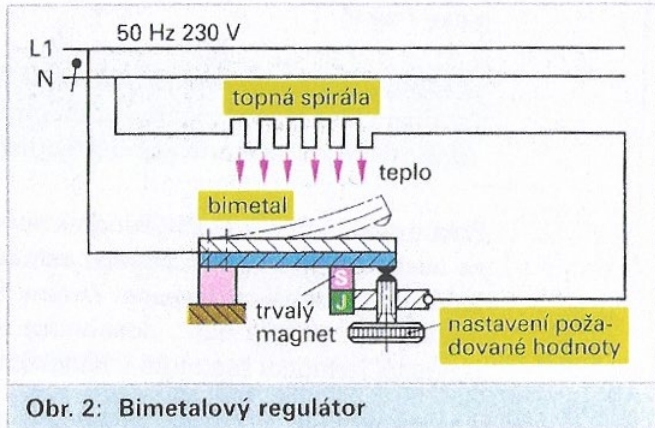
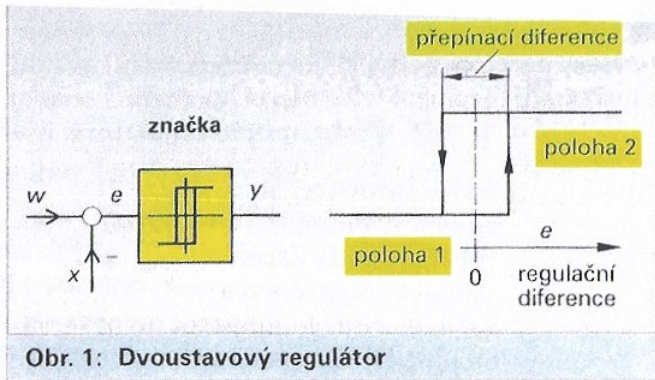
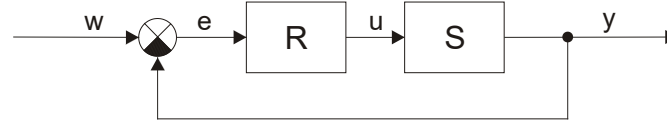
Polohové: **trojpolohové** (AČ s el. pohonom)

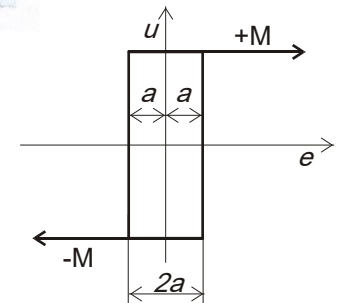
Ovládanie pohonu – el. mot.

Druhy riadenia

Polohové: dvojpohové
(statické AČ – napr. el. špirála)

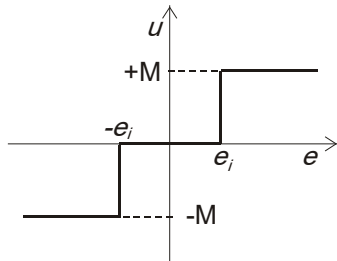

***R – nelineárny regulátor,
dvojpohové relé
a - hysteréza***

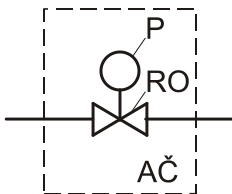

Druhy riadenia

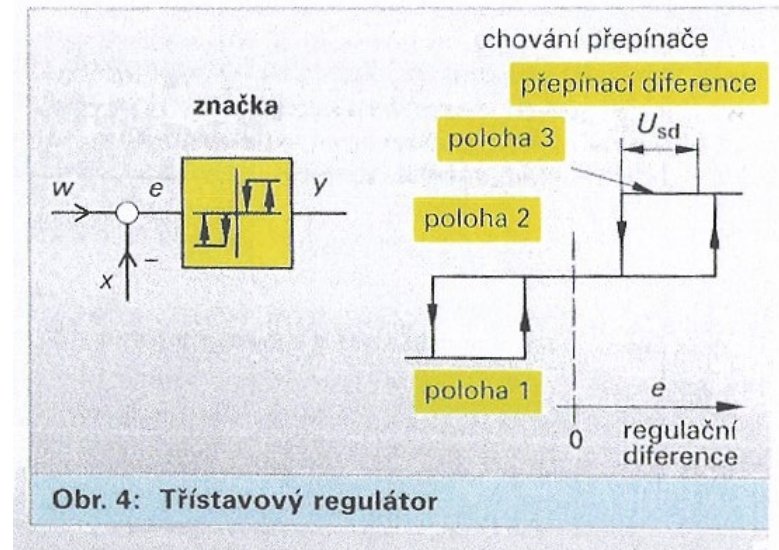
Polohové: trojpolohové
(AČ s el. pohonom)

necitlivosť relé ($-e_i$ až $+e_i$)
hysteréza relé (poloha 1 a 3)

Ovládanie pohonu – el. mot.

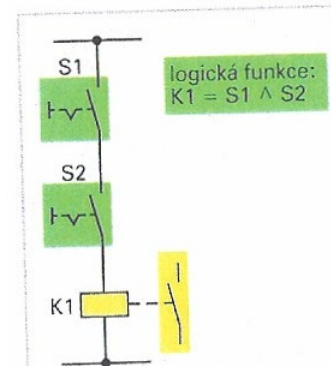

Druhy riadenia

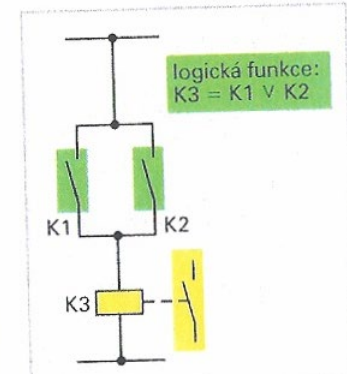
Logické riadenie (reléová riad. a PLC?) – podľa spôsobu spracovania binárnych vstupov a vnútorných stavov na binárne výstupy sa logické obvody (realizujúce logické riadenie) delia na **kombinačné** a **sekvenčné**

Logické riadenie – logické funkcie, príklady:

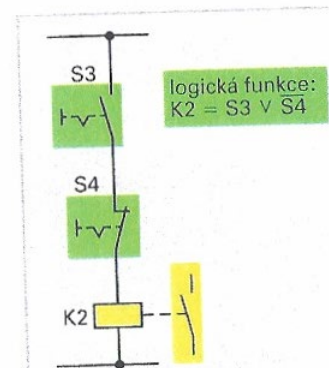
Elektrické blokovanie pomocou rozpínacieho kontaktu K2 vo vetve pre K1 a rozpínacieho kontaktu K1 vo vetve pre K2. Ak je aktivované relé K1, je prerušená vetva napájacej cievky K2 a opačne. (pozri obr.2.4 d).

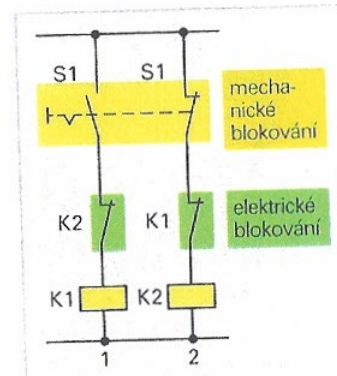
Obr. 2: Logický součin AND

Obr. 3: Logický součet OR

Obr. 4: Logický součin s negací jednoho operandu

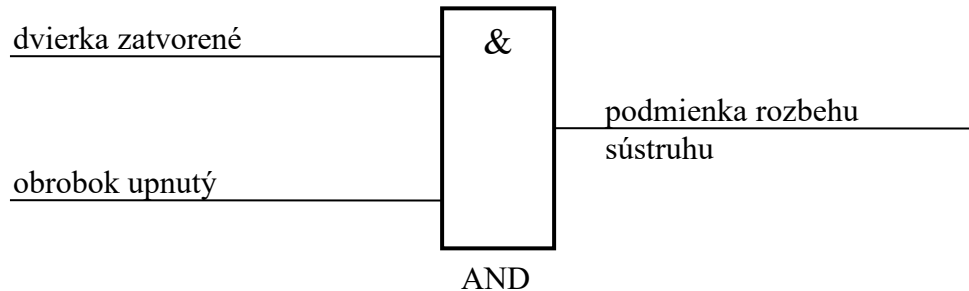
Obr. 5: Blokování současného sepnutí obou relé

Druhy riadenia

Logické riadenie (reléová reg. a PLC?) – podľa spôsobu spracovania binárnych vstupov na binárne výstupy sa logické obvody (realizujúce logické riadenie) delia na **kombinačné** (bez pamäti, spätnej väzby) a **sekvenčné** (s pamäťou alebo spätnou väzbou)

Logické riadenie – kombinačné:

Štart sústruhu

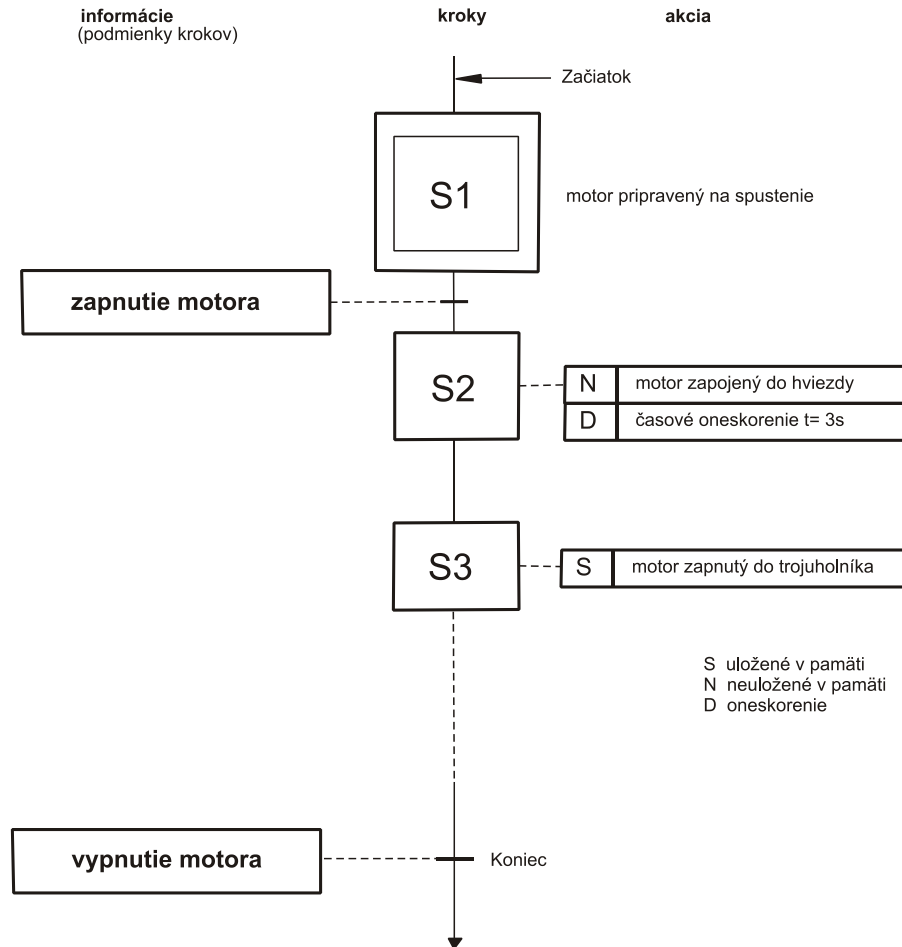

Výstupy kombinačnej logickej riadiacej jednotky predstavujú (neoneskorené, priame) logické funkcie reprezentujúce okamžité hodnoty **logických vstupov**

Druhy riadenia

Logické riadenie – sekvenčné, rozbeh „veľkého“ el. motora (hviezda/trojuh.):

*PLC- prog.
sekvencia*

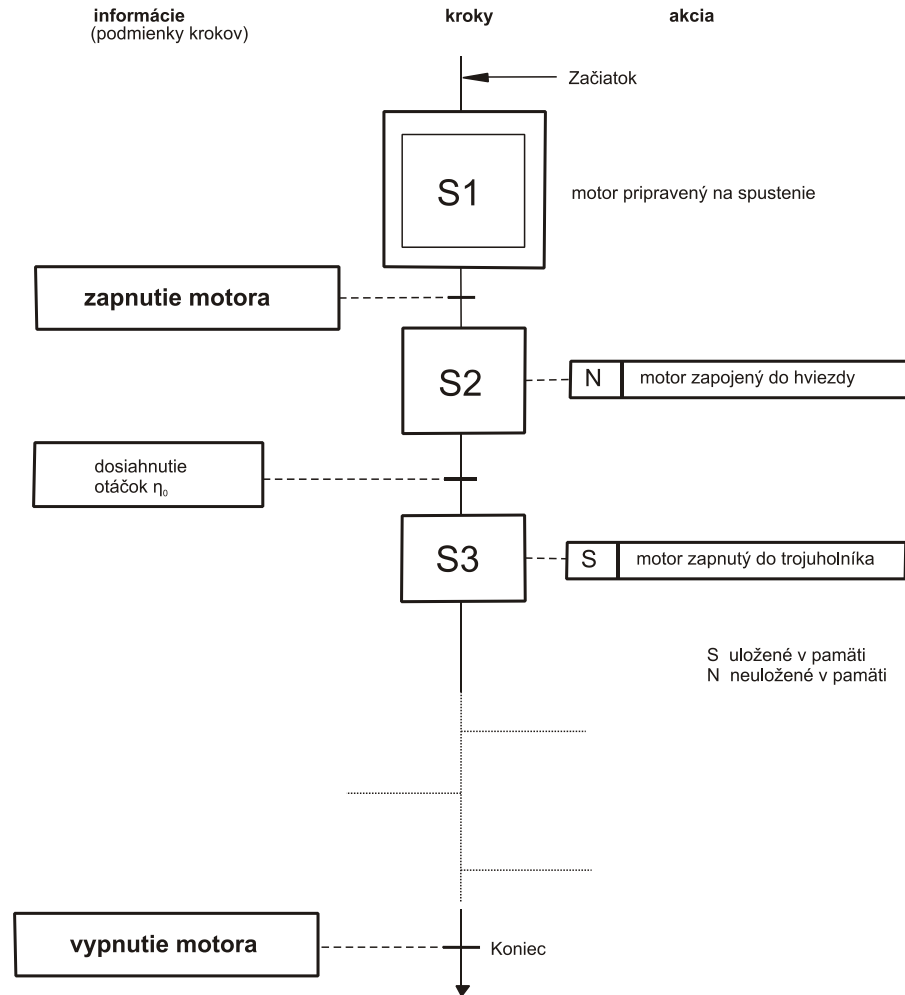
**T3 – spustenie a
zastavenie el. motora**

Bloková funkčná schéma časovo riadeného spúšťania motora (LR s pamäťou)

Druhy riadenia

Logické riadenie – sekvenčné, rozbeh „veľkého“ el. motora (hviezda/trojuh.):

*PLC- prog.
sekvencia*

Bloková funkčná schéma časovo riadeného spúšťania motora (LR - spät. väz.)

Grafické značky v schémach AUT podľa STN ISO 3511 (1995)

Súčasť každého projektu v oblasti merania a riadenia (MaR) predstavuje príslušná **projektová dokumentácia**, dôležitá úloha v dokumentácii – *schémy AUT*, grafický a prehľadne zobrazujú a charakterizujú **funkcie a prvky RS**.

Schémy AUT *merania a riadenia* s **normalizovanými grafickými značkami** - univerzálny dorozumievajúci prostriedok pri projektovaní, výrobe, montáži a prevádzke automatizačných technických prostriedkov výrobných procesov.

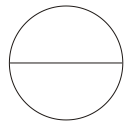
Graf. značky pre elektrot. zariadenia – IEC 617

Grafické značky v schémach AUT podľa STN ISO 3511

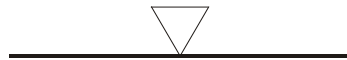
Znázornenie funkcií *merania a riadenia* normalizovanými grafickými značkami - univerzálny dorozumievajúci prostriedok pri projektovaní, výrobe, montáži a prevádzke automatizačných technických prostriedkov výrobných procesov

Označovanie podľa normy STN ISO 3511-1, základné značky

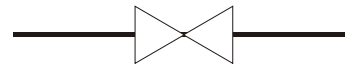
Predmetom tejto normy je sústava základných grafických značiek, ktoré vyjadrujú *meracie a riadiace funkcie* vzťahnuté na automatizované výrobné zariadenia, výrobnú technológiu

Prístroj

Všeobecný RO

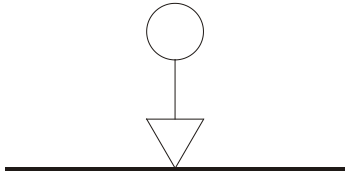

RO - ventil

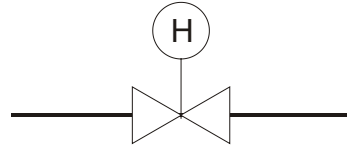

Automatický pohon
RO

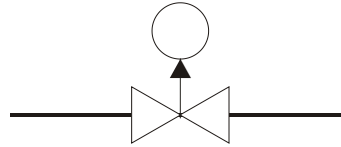
Akčný člen (AČ) a jeho funkcie

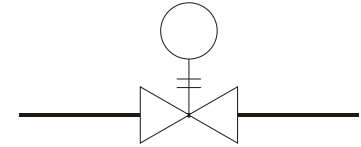
Všeobecná
značka

AČ s
automatickým a
ručným ovládaním

RO sa otvára
výpadok energie

RO zostáva
výpadok energie

Funkcia prístroja sa označuje písmenkovým kódom, ktorý sa vpisuje do krúžku (znak prístroja)

Písmenkový kód je charakterizovaný štruktúrou (**klúč značenia!!!**):

Prvé písmeno zľava označuje **meranú alebo riadenú veličinu** podľa tab.x.1, stĺpec 2, **d'alsie písmená** sa vyberú podľa stĺpca 4 a usporiadajú podľa vzoru

IRCTQSA. Ak sa vyžaduje označenie **MAXIMUM** alebo **MINIMUM**, môžu sa použiť písmená H alebo L, ktoré sa umiestnia **vedľa značky prístroja**

Tabuľka písmenkového kódu

1	2	3	4
Prvé písmeno			Nasledujúce písmeno
	Meraná alebo riadená veličina	Prídavné písmeno	Zobrazovacie alebo výstupné funkcie
A			Signalizácia x
B			
C			Regulácia x
D	Hustota x (<i>Density</i>)	Rozdiel	
E	Všetky elektrické veličiny		
F	Prietok x (<i>Flow</i>)	Pomer	
G	Meranie, poloha alebo dĺžka		
H	Ručné ovládanie (ručné spúšťanie) x		
I			Ukazovanie x
J		Snímanie	
K	Čas alebo časový program		
L	Hladina x (<i>Level</i>)		
M	Vlhkosť x (<i>Moisture</i>)		
N	Voliteľná užívateľom		Voliteľná užívateľom

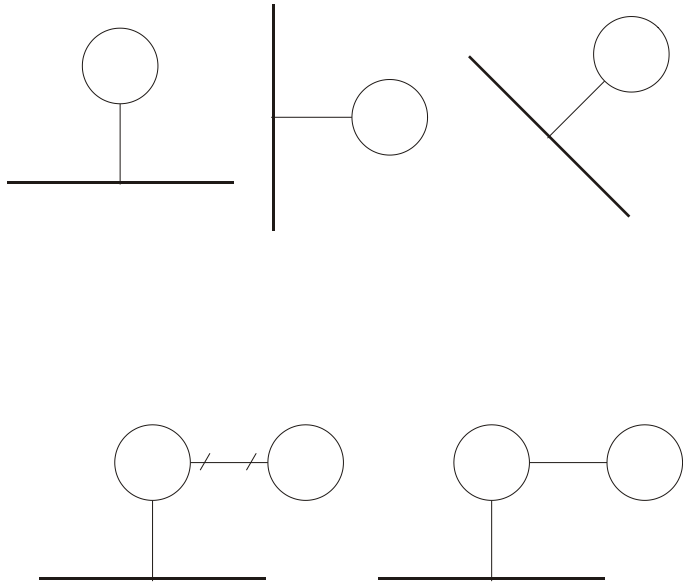
Tabuľka písmenkového kódu

1	2	3	4
Prvé písmeno			Nasledujúce písmeno
	Meraná alebo riadená veličina	Prídavné písmeno	Zobrazovacie alebo výstupné funkcie
O	Voliteľná užívateľom		
P	Tlak alebo vákuum x (<i>Pressure</i>)		
Q	Kvalita – napr. Analýza Koncentrácia Vodivosť	Integrácia alebo sčítanie	Integrovanie alebo Sumácia x
R	Rádioaktívne žiarenie		Zapisovanie x
S	Rýchlosť alebo frekvencia x (<i>Speed</i>)		Zopínanie
T	Teplota x (<i>Temperature</i>)		Vysielanie x
U	Niekoľko veličín x		
V	Viskozita		
W	Ťahová sila alebo sila		
X	Ostatné veličiny		
Y	Voliteľná užívateľom		
Z			Núdzové alebo zabezpečovacie funkcie x

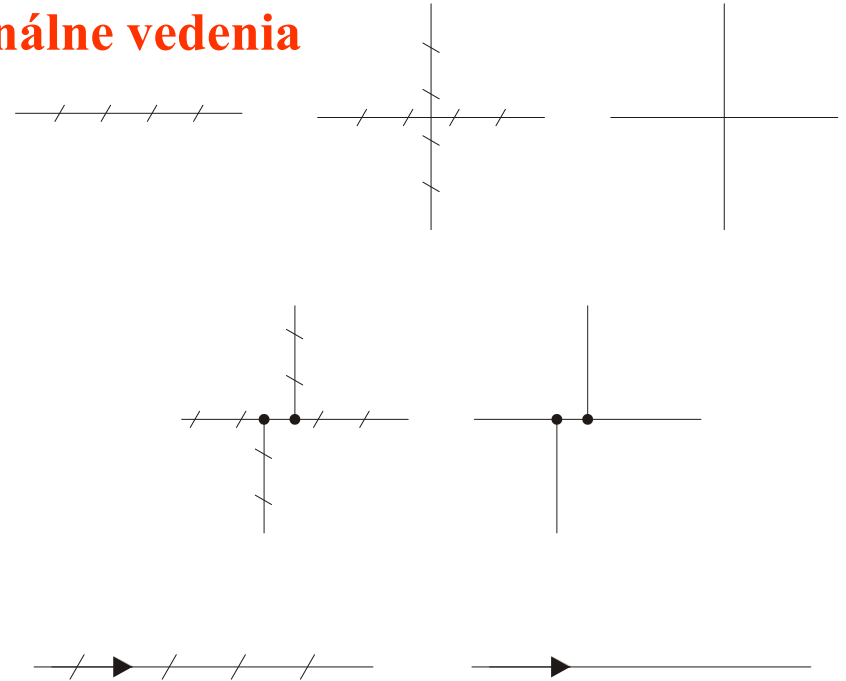
Druhy čiar a spájanie značiek

druhy čiar podľa *ISO 128-Technické výkresy*, *hrubé čiar* - znázornenie *výrobnej technológie* alebo *technologického potrubia*, *prístroj AUT* sa k k *technológii* pripája *neprerušovanou tenkou čiarou*

Príklady: technológia, značka

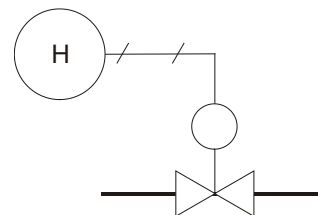
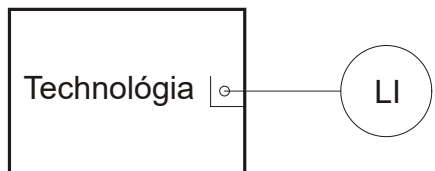
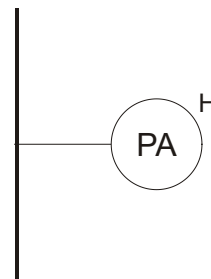
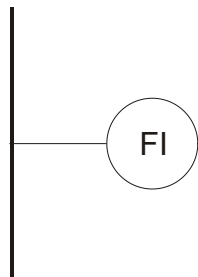
Signálne vedenia

**Príklady označenia:
PZA, LIT, FRCQ**

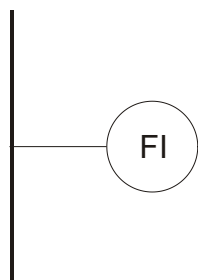
Príklady použitia značiek

Automatizačné prístroje na indikáciu, zapisovanie a signalizáciu

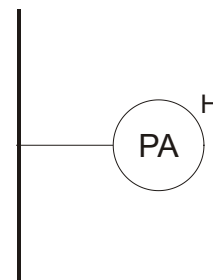

Príklady použitia značiek

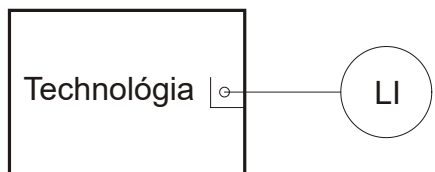
Automatizačné prístroje na indikáciu, zapisovanie a signalizáciu

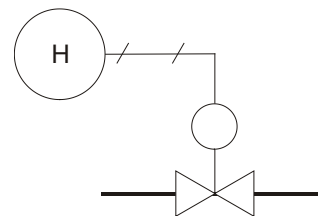
**Prístroj v miestnej prevádzke –
meranie prietoku**

**Prístroj umiestený v prevádzke –
signalizácia max. tlaku (**H,L**)**

**Meranie výšky hladiny v prevádzke,
priamo na technológii,
meracie miesto je vo vnútri technológie**

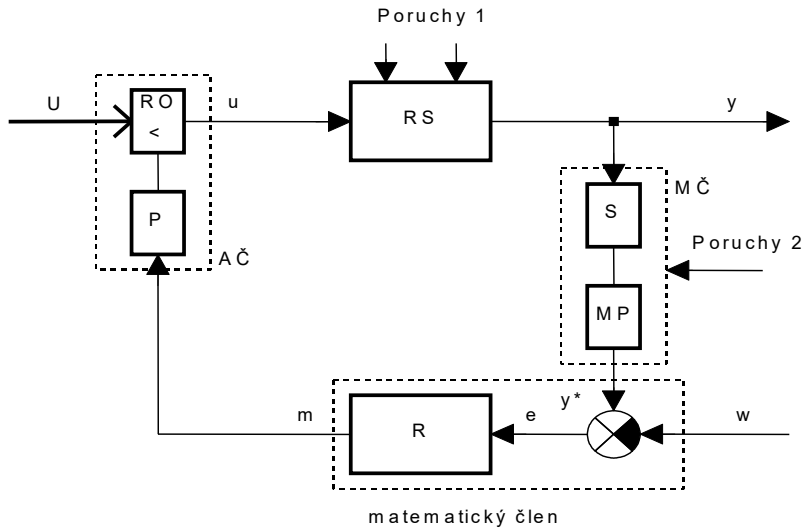

**Diaľkové ovládanie
RO**

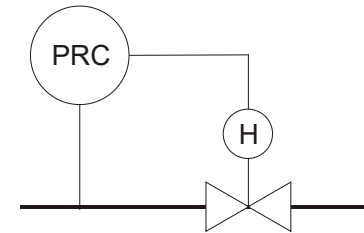
Jednoduchý reg. obvod

schéma a jeho grafická značka

Grafické značky v AUT

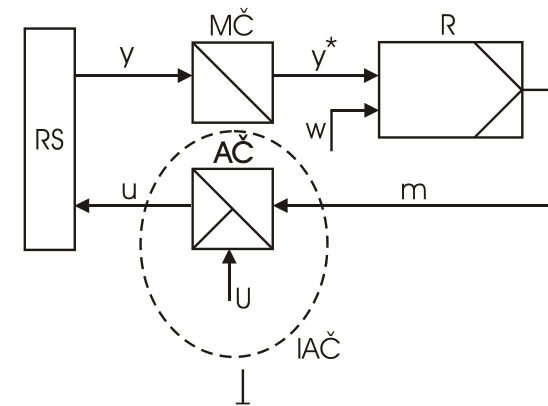

3511-1 →

RS - riadená sústava	y - riadená veličina
MČ - merací člen	y* - odozva meracieho člena
S - snímač	w - žiadaná (riadiaca) veličina
MP - merací prevodník	e - regulačná odchýlka
R - regulátor	m - opravná veličina
P - pohon	u - akčná veličina
RO - regulačný orgán	U - zdroj energie
AČ - akčný člen	Poruchy 1 - poruchy v riadenej sústave
	Poruchy 2 - poruchy v meracom člene (nepresnosť)

3511-3 →

Bloková schéma v AUT

Šturcel, Drahoš

- Vymedzenie predmetu disciplíny. Riadiace systémy výrobných, mechatronických a automobilových zariadení (VMaZ), ich funkcie, štruktúry, prvky a podsystémy na rôznych úrovniach, systémy sledovania riadených procesov. *Stručné opakovanie z SSA* → Informačný podsystém v AUT a SaMS. Analógový merací kanál → snímač, merací prevodník, merací člen a kanál; výstupné signály, ich prenos a vetvenie signálov. Číslicový merací kanál, úplný AD prevodník. Metrologické a prevádzkové vlastnosti jednotlivých prvkov a celého meracieho kanálu MS.
- Meracie členy neelektrických procesných veličín (klasické a mikro) : teplota, mechanické veličiny: tlak, sila, krútiaci moment; *prietok kvapalín a plynov; poloha, vzdialenosť, rozmer, rýchlosť, zrýchlenie, vlhkosť plynov a tuhých látok* → *už čiastočne bolo*
- AUT a SaMS → funkcie a vlastnosti regulátorov (R), mikropočítačová univerzálna jednotka, riadiace algoritmy, vstupy, výstupy
- AUT a SaMS → akčné členy (AČ) neelektrických veličín vo výrobnom procese, tekutinové energetické obvody, konštrukčné usporiadania a pohony v AČ, druhy regulačných orgánov (RO).
- AUT a SaMS → inteligentná automatizácia, vnorené (embedded) systémy, inteligentné meracie a akčné členy.
- *Zbernice Profibus DP a Profibus PA vlastnosti a aplikačné oblasti. Priemyselné komunikačné systémy na báze Ethernetu (prehľad). Reálny čas (RT) a isochrónny reálny čas (iRT) pre riadenie priemyselných procesov so systémom Profinet. (doc. Drahoš)*

•

Charakteristika predmetu: 1.roč. IŠ štúdia, št. prog. *Aplikovaná mechatronika*, predmet *Senzory a mikrosystémy*, 3/2, ZS, s/z

Aktéri: prof. Tvarožek, *KME* - garant

Šturcel, Drahoš (*P, CV; D 515, D512*) – *ÚAM*

P - streda, 13.00, C802;

Cv – Drahoš – *ÚRPI*

Cv – D520, prvých šesť + 7. až 9. SAV.

Organizácia (ÚRPI) :

Prednášky : prednes kombinovaný, tj. dataprojektor, tabuľa-krieda, riadený dialóg (čas, prestávky?)

Cvičenia (ÚRPI) : D520, D521, učebňa Siemens → D 422

Priebežná kontrola vedomostí : test 1x v rámci cvičení

Skúška : 60/30 bodov, (*Cv* - max. Y/Xb.) **Drahoš**

Internet: <http://ap.urpi.fei.stuba.sk/> – SaMS , *šk.r. 13*

Literatúra (Šturcel): odborné periodika, doporučená -*na ďalšej fólii!!!*